

Barn har inte svårigheter, de är i svårigheter

En kvalitativstudie om de professionellas strategier och attityder kring elever
med utagerande beteende i skolan

Christina Tuovila och Sara Jarsén

Examensarbete i socialt arbete och socialpedagogik 15 Hp

Socialt arbete och socialpedagogik, 61–90 Hp

Socialpedagogiska programmet

ESC501

Vårterminen 2020

Titel: Barn har inte svårigheter, de är i svårigheter

Engelsk titel: Children don't have difficulties; they are in difficulties.

Sidantal: 46

Författare: Christina Tuovila och Sara Jarsén

Examinator: Inga Wernersson

Datum: juni 2020

Sammanfattning

Lärare och andra professionella i skolan har i dag har ett komplext uppdrag med fler och fler elever som är i behov av extra stöd och anpassningar för att kunna genomföra sin skolgång. Syftet med studien var dels att få kunskaper om vilka strategier och attityder det finns bland de professionella i skolan gällande barn med utagerande beteendeproblematik. Det vill säga ett beteende som förstör för eleven själv samt för de andra eleverna i klassen. Samt hur dessa attityder kan påverka de professionellas inkludering kontra exkludering av elever i den ordinarie undervisningen. Detta är en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer där vi har intervjuat sju respondenter med olika professioner som alla är verksamma på mellanstadiet. Genom en tematisk analys fick vi fram sju teman som sedan analyserades med en utgångspunkt i interaktionismen, då vi anser att detta perspektiv är användbart när vi studerar människor, deras beteenden och interaktionen mellan människor och samhälle. Slutsatsen av vår studie är att attityderna styr de professionellas strategier och dagliga arbete med elever med utagerande beteende samt att attityden till elever med utagerande beteende skiljer sig från person till person. Utifrån socialt arbete och ett socialpedagogiskt perspektiv anser vi att det är högst relevant att studera hur de professionellas dagliga arbete ser ut gällande strategier och inkludering av dessa elever. Det finns forskning som tyder på att, hur elever med utagerande beteende bemöts av andra, är av betydelse för eleven fortsatta sociala interaktion och utveckling längre fram i livet.

Nyckelord: socialpedagogik, relationsskapande, bemötande, attityder, strategier, inkluderings, exkludering, social interaktion.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Begreppsdefinition	3
Syfte och frågeställning.....	3
Bakgrund	4
En skola för alla – inkludera eller exkludera.....	4
Tidigare forskning	5
Pedagogers attityder och politiska beslut kan skapa hinder till inkludering	5
Kategorisering och marginalisering en form av attityder.....	6
Olika typer av utagerande beteendeproblem	7
Betydelsen av att skapa relationer	8
Attityder i form att ge elever olika etiketter kan skapa stämplande effekter	10
Teoretiska utgångspunkter	12
Symbolisk Interaktionism	12
Stämplingsteori.....	14
Rollteori.....	15
Metod	16
Val av metod	16
Urvalsprocess	17
Genomförande.....	18
Bearbetning	18
Analysmetod.....	19
Validitet och reliabilitet.....	20
Sökmotorer och urval av artiklar.....	21
Etik	21
Forskningsetiska ställningstagande	21
Informationskravet	22
Samtyckeskravet.....	22

Konfidentialitetskravet	22
Nyttjandekravet	22
Resultat och analys	23
Presentation av respondenterna	23
Vad definierar de professionella som ett utagerande beteendeproblem.....	23
Faktorer som kan skapa ett utagerande beteendeproblem.....	24
Höga krav och målinriktad undervisning	24
Brist på resurser och utbildad resurspersonal.....	25
Lustbarn.....	26
Likasinnade	26
Vilka strategier använder de professionella i det dagliga arbetet med elever med ett utagerande beteende	26
Struktur.....	27
Relationsbyggande	28
Vad anser de professionella är viktigt i mötet med elever som uppvisar ett utagerande beteendeproblem?.....	29
Lågaffektivt bemötande.....	29
Anpassa kraven	30
Uppmuntran.....	31
Inte gå in i konflikt	31
Hur kan de professionellas attityder påverka inkludering eller exkludering av elever i den ordinarie undervisningen.....	31
Inkludering	31
Attityder	33
Diskussion	35
Studiens innebörd för socialt arbete och socialpedagogik	37
Förslag till vidare forskning	39
Litteraturförteckning	40

Bilagor.....	43
Intervjuguide	43
Informationsbrev	44
Samtyckesblankett.....	45
Mejl till rektorer	46

Inledning

Det finns fortfarande alldeles för många skolor idag som har en bristande förståelse för barn med sociala, känslomässiga och beteendemässiga problem. Många lärare känner en frustration och stress som är kopplat till beteendeproblematik i klassrummet (Green 2016). De professionella i skolan har ett komplext uppdrag med fler och fler elever som är i behov av extra stöd och anpassningar. Därför är det av stor vikt att skolan är en välfungerande institution som är anpassad till dessa elever samt att de professionella i skolan upplever att de har strategier för att möta elever med utagerande beteendeproblematik. Näst efter familjen är skolan den mest viktiga institutionen som påverkar personlighet, relationer och de normala vardagliga upplevelserna hos barn och ungdomar (Skopalova 2010). Att få vara trygg i sin identitet, ha en god självkänsla och självförtroende och känna sig accepterad är en skyddsfaktor för elevens fortsatta utveckling (Socialstyrelsen 2018).

I skollagen SFS (2010:800) 1 kap. 4§ står det att syftet med utbildningen inom skolväsendet är att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden samt att utbildningen ska ta hänsyn till elevers olika behov. Elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Ansvar för barns sociala och pedagogiska utveckling och deras välbefinnande tillskrivs samhället idag i större utsträckning än tidigare. Det handlar även om att se barndomen och dess olika villkor som utgångspunkt och grund för lärande i och utanför skolan (Skolverket 2010).

Utifrån Sigmund Freud och hans psykodynamiska perspektiv så beskrivs barn i 10 - 12 års ålder som att de är i en förhållandevis lugn period i deras utveckling och perioden beskrivs som en latensperiod, där barnets behov och drifter är stabila (Hwang & Nilsson 2011). Erik H Erikssons psykosociala teori är en vidareutveckling på Freuds tankar. Enligt Eriksson (1977) menade han att barn på mellanstadiet faller under den fjärde utvecklingsfasen, aktivitet respektive underlägsenhet. Det handlar om att barnen får känna att de är kompetenta, att de utvecklar en förmåga att själva söka kunskap och att de kan inrätta sitt liv tillsammans med andra. Utvecklingsfasen kännetecknas av en konflikt eller kris som ska lösas och därmed leder till att en person kan utveckla en personlighet. En negativ krislösning i detta skede kan innebära att barnet får en ständig känsla av underlägsenhet och att de inte duger till.

I vår studie har vi valt att intervjua professionella i skolan som arbetar med elever som tillhör denna åldersgrupp då den åldersgruppen är intressant på många sätt. Det är en

barndom fylld av prestationskrav och förväntningar och för att lyckas måste man börja tidigt (Skolverket 2010). Eleverna är i en fas där de kan utveckla en god självbild och ett gott självförtroende gällande skolan, eller i värsta fall utveckla en känsla av misslyckande och utanförskap.

Vi har i vår studie letat efter de professionellas attityder och inställningar till elever med utagerande beteende för se om vi kunde utläsa om deras attityder påverkar inkludering kontra exkludering av elever i ordinarie undervisning. De professionella i skolan har makten att definiera ett beteende som avvikande och om eleven kategoriseras som stökig, bråkig ett ”problembarn” kan det resultera i att eleven blir exkluderad från den ordinarie undervisningen. Stämplingen som avvikande kan leda till negativa konsekvenser för elevens självbild (Becker 2006).

Elever som utmanar kan betraktas som att de är aggressiva eller är destruktiva. Med det menas att man ser på deras handlande som att det är en följd av deras egenskaper (Kadesjö 2010). Kadesjö (2010) menar att det kan vara risker med ett sådant tänkande eftersom de professionellas bemötande kan skapa negativa utvecklingsspiraler hos elever, vilket kan bidra till att hålla kvar eller förstärka olämpliga beteendemönster. Risken att utveckla utagerande beteendeproblem är särskilt stor om lärare och andra professioner inte orkar med deras belastning i vardagen. Det kan bidra med att de professionella i skolan har svårt att se elevens behov och reagera på ett lämpligt sätt på vad eleven gör. Detta kan visa sig i att man bemöter eleven med för lite tålmod, irritation eller att de blir förargande på eleven. Ansträngd belastning hos de professionella kan också leda till att de inte kan se elevens fina sidor och uppmuntra hans positiva initiativ. Kadesjö (2010) hävdar att under stress har man inte tillgång till sin pedagogiska förmåga och att gränssättningen präglas då av det man som vuxen tror sig orka med, i stället för det eleven egentligen behöver. Det leder till att bemötandet kan bli nyckfulla och att eleven får motsägelsefulla budskap med inkonsekventa reaktioner från vuxenvärlden.

Elever med utagerande beteendeproblem riskerar att exkluderas ur den ordinarie undervisningen. Det kan innebära att de placeras i en grupp med elever med likartade problem som i sin tur kan leda till ett förstärkt utanförskap. Kadesjö (2010) menar att det kräver ett extra stort arbete med att anpassad pedagogik och ett genomtänkt vuxenbemötande så att inte gruppen med elever utvecklar avvikande värderingar och att deras problematik förstärks. Skolan ska ge alla elever en bra grund att stå på både kunskapsmässigt och socialt (Skolverket 2000). Skolans uppgift är inte enbart att utveckla elevernas ämneskunskaper. Skolan ska även bidra med att

utveckla elevers förmåga att visa omtanke och elever ska göras delaktiga och uppmärksammas för sina förmågor och prestationer (Johansson & Hellfeldt 2018).

Alla elever bör få känna sig lyckade i skolan samt få en chans att skapa varaktiga kompisrelationer för att kunna utvecklas till starka och självständiga individer. Därav är det av stor vikt att de professionella i skolan har passande strategier för att stödja och hantera elever med utagerande beteende. Skolan har också en skyldighet att enligt skollagen SFS (2010:800) göra anpassningar utefter elevens behov för att eleven ska kunna inkluderas i skolmiljön.

Utifrån socialt arbete och ett socialpedagogiskt perspektiv anser vi att det är högt relevant att studera hur de professionellas dagliga arbete ser ut gällande strategier och inkludering av dessa elever. Det finns forskning som tyder på att, hur elever med utagerande beteende bemöts av andra, är av betydelse för eleven fortsatta sociala interaktion och utveckling längre fram i livet (Henricsson 2006). Om eleven får det stöd som eleven är i behov av samt att de professionella i skolan gör rätt anpassningar för eleven finns det goda möjligheter att skapa en lyckad och trygg skolgång för eleven, vilket i sig är en skyddsfaktor för att eleven även i vuxen ålder ska känna sig som en del av gemenskapen i samhället och därmed förhindra utanförskap. Med en bra utbildning skapas goda möjligheter till framtida arbetsmöjligheter som därmed kan förhindra socioekonomisk utsatthet (Socialstyrelsen 2018).

Begreppsdefinition

De professionella: När vi pratar om de professionella i vår studie syftar vi på respondenternas olika yrkestitlar och vi anser att de professionella blir den mest lämpade benämningen. I vår studie betyder det klasslärare, förstelärare, speciallärare, ämnes- och idrottslärare och fritidspedagog.

Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att få kunskap om hur de professionella på mellanstadiet dagligen arbetar med elever med ett utagerande beteendeproblem. Vi är intresserade av deras definition av ett utagerande beteende och vilka strategier de använder sig av. En del av syftet är även att utläsa de professionellas attityder i hur de ser på eleverna och hur attityder kan påverka inkludering kontra exkludering av elever med utagerande beteendeproblem i den ordinarie undervisningen.

För att uppnå syftet har vi formulerat följande frågeställningar:

- Vad definierar de professionella som ett utagerande beteendeproblem?

- Vilka strategier använder de professionella i det dagliga arbetet med elever med ett utagerande beteende?
- Vad anser de professionella är viktigt i mötet med elever som uppvisar ett utagerande beteendeproblem?

Bakgrund

En skola för alla – inkludera eller exkludera

UNESCO – United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, lanserade 1990 Education for All. Den fick ett internationellt erkännande och den handlar om att alla barn har rätt till utbildning. I begreppet Inclusive Education menar de att skolan är till för alla och de med ett signifikant behov av extra stöd ska också vara inkluderade i den ordinarie skolan. Dessa tankegångar förstärks sedan med Salamancadeklarationen 1994. Det är då begreppet inkludering får sitt internationella genombrott. Deklarationen går emot alla slags särlösningar av elever och förespråkar en skola för alla och elever med särskilda pedagogiska behov bör omfattas av allmänna undervisningssystem som byggts upp för flertalet elever (Salamancadeklarationen 2006). I svensk kontext har vi sedan 1980 års läroplan, där begreppet en skola för alla, myntades. Det är en politisk vision och det innebär att den svenska skolan ska vara en myndighet dit alla elever är välkomna och att undervisningen sker utifrån elevers individuella förutsättningar. I läroplanen från 1994 står det att alla som arbetar i skolan skall medverka till att utveckla elevers känsla av samhörighet, solidaritet och ansvar över människor utanför den närmaste gruppen (Matson 2007).

Enlig Kadesjö (2010) riskerar elever med utagerande beteendeproblem att exkluderas i den ordinarie undervisningen, det kan innebära att de placeras i en grupp med elever med likartade problem som i sin tur kan leda till ett förstärkt utanförskap. Kadesjö (2010) menar att det kräver ett extra stort arbete med anpassad pedagogik och ett genomtänkt vuxenbemötande så att inte gruppen med elever utvecklar avvikande värderingar och att deras problematik förstärks. Med ett inkluderande förhållningssätt så betonar man att dessa elever tillhör gemenskapen och att i först hand är det bättre att de inkluderas i den ordinarie undervisningen istället för att avskiljas. Kadesjö (2010) menar att detta är ett arbete som sträcker sig längre än den enskilde pedagogen och att det kräver en gemensam ansträngning från hela arbetslaget, elevhälsoteamet och skolledningen.

Tidigare forskning

Pedagogers attityder och politiska beslut kan skapa hinder till inkludering

Enligt en studie av Gidlund (2018) är pedagogerna ansvariga till att alla elever i klassrummet ska känna sig trygga och att klimatet främjar studie ro. Studien är en genomgång av forskning som sträcker sig över 15 länder angående pedagogers attityder hur inkluderande man är gentemot elever med emotionella och beteendesvårigheter i klassrummet. Resultatet visar att de flesta pedagogerna genomgripande för alla länder har negativa attityder i att inkludera elever med emotionella och beteendesvårigheter, resultatet kunde också påvisa vad det var som gjorde att pedagogerna hade en negativ attityd eller upplevde svårigheter i att inkludera dessa elever. Pedagogerna upplevde att de inte hade de rätta grundförutsättningarna för att med ett lyckat resultat inkludera dessa elever. Svårigheterna låg i att pedagogerna hade svårt med att kontrollera klimatet i klassrummet, att det blev mer avbrott i arbetet i klassrummet och att dessa elever hade en dålig inverkan på de andra eleverna. Klimatet i klassrummet blev mer stressfyllt och kunde göra att de andra eleverna blev meddragna i dåligt beteende. Pedagogerna angav också att de saknade förmågor och träning i hur man inkluderar elever med emotionella och beteendesvårigheter. Ofta saknades den rätta supporten från skolans ledning i arbetet med att ha ett inkluderande arbetsklimat för dessa elever och resultatet av det blir att det ligger på enskilda pedagogers arbetsbelastning att lösa situationen. I resultatet av studien så menar man att i alla undersökningsländerna, står de för liknande svårigheter och det är den allmänna diskursen i landet som styr förståelse och attityder.

Langager (2014) studie handlar om inkluderings- och exkluderingsprocesser av barn och ungdomar med beteende och emotionella svårigheter i Danmark. Langagers studie har en annan inriktning än studien av Gidlund (2018) i denna studie så det den gruppen som har fått olika diagnoser som kallas elever med beteende och emotionella svårigheter. Langager (2014) ingångspunkt är att på grund av den stora ökning av diagnosställande i Danmark så har uppfattningen av dessa elever gått från ”just pull themselves together and behave properly” (Langager 2014, s. 284), som tidigare tillhörde den ordinarie undervisningen, till att bli elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som behöver specialundervisning. Langager (2014) menar att det har blivit ett fokus på diagnoser som har gjort ett djup avtryck och har i sin tur ändrat uppfattningen i hur dessa elever ska undervisas. I vår studie så är inte diagnoser i fokus utan det inbegriper alla elever som de professionella anser har ett utagerande beteendeproblem.

Langager förklarar att det är dåliga resultat i PISA-undersökningen under 90-talet som har lett till politiska beslut att det har blivit en mer exkluderande attityd till målgruppen.

Langager (2014) använder en annan studie som underlag för att påvisa att politiska beslut styr pedagogers attityder. Resultatet i den studien där 700 pedagoger har deltagit är från The Danish Evaluation Institute, EVA (2007), och Langager beskriver att resultaten är alarmerande i fall målet är enligt UNESCOs definition av "Inclusive Education" att skolan är till för alla och de med ett signifikant behov av extra stöd ska också vara inkluderade i den ordinarie skolan. Resultat visar att det är 0% av pedagogerna tycker att en för stor del av eleverna var hänvisade till specialundervisning. Enligt Langager (2014) så menar han att dessa attityder hade bara några år innan varit otänkbara då majoriteten av pedagoger ansåg att elever kan vara olika och att alla ska tillhöra den ordinarie undervisningen, för att undvika onödig stämpling av elever. Politiska beslut styr alternativt påverkar den allmänna diskursen i hur man ser på denna målgrupp och hur inkluderade eller exkluderade de ska vara i den ordinarie undervisningen. Langager beskriver vidare att det är för stora kostnader att exkludera denna målgrupp i den ordinarie undervisningen och att det då har lett till att de politiska besluten har tagit en vändning till en mer inkluderande attityd, dock beskrivs det som en svårare process att få föräldrar och pedagoger till en mer inkluderande attityd. Konklusionen Langager (2014) gör är att Danmark ligger efter i inkluderandet av elever med beteende och emotionella svårigheter i ordinarie undervisning än andra länder med en mer inkluderande tradition.

För vår studie anser vi att attityder i form om inkludering eller exkludering av målgruppen tar sin början i politiska beslut och ligger till grund för den allmänna diskursen i ett land. I vår studie är det de professionellas personliga attityder som vi vill undersöka och hur de kan påverka.

Kategorisering och marginalisering en form av attityder

I en svensk studie av Hjärne och Säljö (2014) undersöker de hur elevers mångfald blir definierade i olika kategorier, som leder till processer av marginalisering i den svenska skolan. Utifrån ett historiskt perspektiv är det intressant att se hur man definierar elevers mångfald och vilka definitioner som används i utbildningssystemet för elever med "inlärningssvårigheter", vad är konsekvenserna för skolan, eleverna och samhället av att man adopterar olika förklaringsmodeller utifrån kategorisering av elever.

I likhet med den danska studien så påvisas att diagnostiseringen av elever i Sverige bidrar till att man exkluderar en allt större grupp av elever från den ordinarie undervisningen. Hjärne och Säljö (2014) formulerar det att det biomedicinska perspektivet av människans potential är viktig dimension i hur man har frångått den långa politiska ambitionen

med en "Inclusive Education". Representanter för intresseorganisationer inom kategorien ADHD och annan neuropsykiatrisk funktionsnedsättning har jobbat aktivt med att få erkännande av myndigheter och nationella handikapporganisationer i att de har rättigheter i att få extra stöd. Studien bygger på att analysera hur dessa kategoriseringar används i kontexten elevhälsoteamet och arbetsbelastning hos pedagogerna.

Den intressanta konklusionen Hjärne och Säljö (2014) kommer fram till är att de finns flera dilemman i att kategorisera elever. De menar att kategoriseringen av elever gör att man frångår begreppet "en skola för alla". Diagnoser kan också användas som ett maktmedel i huruvida eleven ska få extra stöd, det blir ett politiskt och demokratiskt dilemma i vems vilja som ska betraktas som mest relevant inom skolans institution. Det långsiktiga perspektivet på att kategorisera människor är det Hacking (1986) beskriver som en "looping effects". Han menar med att när en kategori väl har skapats så tenderar man att hitta människor som passar in i kategorin och därmed skapas deras identiteter utifrån kategorin (Hacking 1986 se Hjärne & Säljö 2014, s. 263). I studien av Hjärne och Säljö anser vi att det de kallar kategorisering hör ihop med det vi kallar attityder. Elever sätts i olika fack och bör därmed passa in med alla elever med t.ex svårt att sitta stilla, att de glömmer bort att se till den enskilda eleven. Vi anser att kategorisering eller attityder som exkluderar gör att man glömmer bort att se elever i sitt sociala sammanhang.

Olika typer av utagerande beteendeproblem

I vår studie handlar det inte om diagnoser och elever med ett utagerande beteendeproblem ingriper alla elever som uppvisar någon form av beteendeproblem. Vi vill dock förtydliga att elever med en diagnos finns med i det vi kallar elever med ett utagerande beteendeproblem och med detta stycke vill vi visa hur stor andel det finns i den svenska skolan.

Det råder olika uppfattningar i hur många av de svenska eleverna som har diagnosen ADHD eller annan neuropsykiatriska symptom. Enligt Socialstyrelsen (2012) är det 5% av eleverna medan (Kadesjö & Gillberg 1998 se Hjärne & Säljö 2014, s 251) menar att det är upp mot 21% tillskillnad från (Kärfve 2000 se Hjärne & Säljö 2014, s 251) som menar att det endast är mellan 0,1 – 1%.

I den omfattande norska studien från 1990-talet av forskarna Sörli och Nordahl så kommer de fram till tre kategorier av störande beteenden, 1. beteenden som hindrar lärande och undervisning, 2. utagerande beteende – fysiskt och verbalt och 3. antisocialt beteende (Sörli & Nordahl 1998 se Kadesjö 2010, s. 16). Även om det är relativt ovanligt med allvarliga

antisociala beteenden finns det dock ett samband mellan de ovanligare allvarliga problemen och de som förekommer oftare, många ”små” problem på en skola kan leda till att själva inlärningen kan komma att bli underordnad när pedagoger lägger fokus på eller tvingas lösa för många konflikter och att få ordning i klassrummet. Problemförebyggande åtgärder blir då svårt att hinna med och allvarigare negativa beteende kan därmed få en grogrund (Kadesjö 2010). Olika epidemiologiska studier har försökt att uppskatta hur många elever det är som har så pass stora utagerande problem att det har blivit en betydelsefull inverkan på elevens vardag. Resultaten varierar beroende på vilken befolkningsgrupp som har studerats, sammanfattningsvis tyder resultaten på att minst 10 % av eleverna har en utagerande beteendeproblematik. I de 10 % faller alla med en diagnos även in.

Betydelsen av att skapa relationer

Vår studie handlar om att få insyn i hur de professionella i skolan arbetar med elever med ett utagerande beteendeproblem, vilka strategier de använder sig av samt om det finns attityder som får inkluderande eller exkluderande effekter av elever i den ordinarie undervisningen. I denna rubrik vill vi påvisa hur viktigt det är att skapa relationer till sina elever och vikten av att använda sig av den sociala struktur och sammanhang som skolan representerar. I förlängningen vid ett exkluderande tänk anser vi att de professionella inte tar ett ansvar med att skapa relationer till dessa elever utan att de skjuter ansvaret vidare till någon annan.

Vår uppfattning av oss själva är starkt förknippat med hur vi upplever att andra ser på oss (Honneth 1995 se Johansson & Hellfeldt 2018, s.178). Relationer till andra är därför central i vår självuppfattning. Förutsättningar för elever att utveckla en positiv relation till sig själv kräver självförtroende, självrespekt och en känsla av egenvärde (ibid). Att uppnå detta måste eleven bli erkänd i olika former av relationer. Primära relationer det vill säga emotionella sociala band, rättsförhållanden samt relationer baserade på solidaritet där eleven ingår i en gemensam värdegemenskap. Erkännandet i dessa relationsformer möjliggör för eleven att skapa en positiv identitet och förverkliga sin potential (Johansson & Hellfeldt 2018).

Samuelsson (2019) beskriver i sin artikel att skolan är ett socialt system och hur utmanande det kan vara att utöva ett ledarskap i klassrummet. Ledarskapet bygger på att få till ett samspel mellan pedagoger och elever. En del av samspelet är att bygga relationer till eleverna. Samuelsson beskriver att upprätthålla balansen i ett socialt system är krävande och det måste ske mycket förebyggande arbete i form av organisering, regler och rutiner. En effekt som påvisas är att pedagoger som förstärker önskvärda beteenden hos eleven och inte fokuserar

på det problematiska beteendet uppfattas av eleven som rättvis och schysst. Forskningen visar att ett bra ledarskap genom att göra eleverna delaktiga i hur regler och rutiner ska se ut, desto bättre resultat (ibid). I Samuelssons (2008) doktorsavhandling kan vi läsa att det som sker i klassrummet fortfarande anses vara en den enskildes professionelles privatsak och att det inte diskuteras bland kollegor.

I Nash, Schlösser och Scarr (2016) studie så har de ett psykologiskt perspektiv med i när de undersöker varför elever har ett utagerande beteendeproblem i skolan. De beskriver hur olika hierarkiska strukturer, definierade målsättningar och belönings- och straffåtgärder, som både personal och elever förväntas att följa, inte alltid blir den universella framgång som väntat. Studien hänvisar till att forskning visar att mycket av problemen i klassrummet kan förebyggas av att pedagogerna har en bra ledarfunktion i klassrummet för att skapa ett bra inlärningsklimat. Men även här blir det inte det önskade universella resultat. Anledningen är att ovannämnda åtgärder, hierarkiska strukturer, definierade målsättningar, belönings- och straffåtgärder och en bra ledarroll i klassrummet, bygger på att elever har förmåga att skapa relationer till sina pedagoger. Enligt studien är det viktigt att ha med det psykologiska perspektivet i form av anknytningsteorin, att alla elever inte har förmåga att skapa relationer till de professionella i skolan. Studien påvisar att exkludera elever från ordinarie undervisning inte får den effekten som är tänkt och det medför annan förlust och känsla av att inte få var med. I likhet med Henricsson (2007) studie och det hon kallar en humanistisk inriktning så menar Nash, Schlösser och Scarr (2016) att en medkännande inställning med en förebyggande respons istället för en mer bestraffande reaktion har en bättre effekt på målgruppen.

I Farmer, Reinke och Brooks (2014) studie som handlar om att hantera utmanande beteenden i klassrummet tar författarna med elevens sociala position i skolan som en dimension i hur utmanade beteenden kan förekommas. Sociala identiteter och hierarkiska positioner skapas bland eleverna i en klass och elever tenderar att umgås med andra likasinnade. En del tillskrivs högre status och mer inflytande än andra vilket ibland kan leda till ett problematiskt beteende hos elever som vill försvara sin sociala position eller hamna i bättre dager hos de med högre status. Utmanande beteenden är en kombination av eleven själv och i vilken miljö den befinner sig i. Därför är det viktigt att pedagoger strukturerar upp klassrumsmiljön med hjälp av tydliga regler, rutiner och strategier för att skapa en förutsägbar miljö för eleverna. Artikeln påvisar samma som Samuelsson (2019) att fokusera på elevens styrkor och inte fokusera på det negativa ger förutsättningar till ett önskvärt beteende i klassrummet. Vi anser att det gör man

med att skapa en personlig relation till eleven. I Henricsson (2007) studie framgår att elever med utagerande beteende med tiden får sämre lärar- och kompisrelationer.

I Henricsson (2007) studie som handlar om kommunikationsmönster i skola inleds, vidmakthålls och kan brytas. Henricsson påvisar att valet av problemlösningstrategier och samband mellan attityder, strategier och faktiska beteenden av de professionella i skolan inte är så utforskat i relation till elever med ett utagerande beteende. Den tidigare forskningen visar dock att professionella med en humanistisk inriktning, vilket innebär enligt Henricsson (2007) att de professionella som uppmuntrar oberoende, har flexibla regler, understödjer en aktiv kommunikation, vill ha en nära och personlig relation och att positiva attityder främjas i klassrummet. Motsatsen till detta är det auktoritära förhållningssättet som värnar om mer hierarkiska relationer och ger en mer bestämmande professionell. Studien visar att de flesta har ett humanistiskt förhållningssätt men i förhållande till vilka strategier de professionella valde framkom förvånansvärt få strategier. Det handlade egentligen bara om två strategier, att diskutera med eleven eller ringa hem. Studien tar även upp att kompisrelationer är av stor vikt för elevers sociala fungerande. Social kompetens krävs för att kunna skapa och hålla fast vid goda kompisrelationer. Då elever med utagerande och andra problematiska beteenden kan ha lägre social kompetens kan de behöva extra stöd med detta. Om pedagoger utgår ifrån att det är eleven som är problemet så antas det även att det är eleven som ska ändra sig och sitt beteende. Men om pedagogen istället utgår ifrån att eleven gör så gott hen kan utifrån sin förmåga och den sociala kontexten eleven befinner sig i behövs andra åtgärder för att kunna stödja eleven. Henricsson (2007) menar att genom att skapa goda relationer mellan de professionella och elever med ett utagerande beteende skapas förutsättningar att ge elever en bättre självkänsla och att eleven då kan skapa bättre relationer till kompisar, vilket kan leda till mindre problematiska beteenden.

Attityder i form att ge elever olika etiketter kan skapa stämplande effekter

I studien av Skopalova (2010) kopplar hon stämplingsteorin till vad effekten blir av att ge elever olika etiketter. Skopalova (2010) studie handlar om vad effekten blir för eleverna av tilldelandet av etiketter. I vår studie så har vi interaktionismen som ett teoretiskt ramverk och rollteori samt stämplingsteori som grund till tolkningen av vårt material. Vi anser att det är intressant att ha med vad konsekvenserna för elever blir, när de professionella agerar på ett visst sätt. Vi anser också att det går att koppla det till de professionellas attityder i hur benägna att de är att ge elever olika etiketter eller inte.

I Skopalova (2010) studie redovisas att skolan är en social institution som förväntar sig av eleverna att bete sig normalt, det vill säga att de följer de rådande normer och värderingar skolan står för. Det är skolan som har makten att definiera vad det är som anses vara normalt, det görs med att bestämma över hur skolan struktureras och vilka regler som gäller. Elever med ett avvikande beteende tillskrivs olika etiketter och de kan vara svåra att få bort eller ändra på. Etiketterna leder till att elever stämplas som avvikande av både de professionella och av andra elever. För eleven kan detta vara svårt att hantera, att anses vara avvikande kan leda till en negativ identitetsutveckling. Både Skopalova (2010) och Henricsson (2007) anser att det ligger på de professionellas ansvar att aktivt förhindra att elever stämplas som avvikande och det handlar om hur de professionella bemöter denna målgrupp. Det kan handla om att arbeta förebyggande och att göra Anpassningar i skolmiljön för målgruppen så att de ska kunna lyckas och därmed förhindra en stämpling och utanförskap. Skopalova (2010) beskriver att stämpling av elever förändrar förväntningarna på eleverna och att de lägre alternativt negativa förväntningarna gör att eleven lever upp till dem. Samuelsson (2008) beskriver det som att elever lever upp till de roller som de professionella tillger dem. För eleven kan det få stora konsekvenser. Den negativa stämplingen kan resultera i en negativ självbild och kan ge effekter som känsla av misslyckande och hopplöshet inför framtiden samt att det spelar ingen roll i vad de gör. Eleven antar identiteten avvikare och det blir en så kallad självuppfyllande profetia. Elever som stämplas/etiketteras lever upp till de förväntningarna de får och det gäller i både en positiv- och negativ aspekt. Exempel är att eleven tar på sig rollen som bråkig. Enligt Samuelsson (2008) så bekräftas detta och han skriver att när lärare uppmärksammar ett utagerande beteende så blir det ett slags socialt utpekande som kan leda till stigmatisering och att eleven antar identitet av att vara en avvikare. Det sociala tillkännagivandet av eleven som störande och det sociala tryck det skapar, leder till att eleven intensifierade sitt avvikande beteende.

Ett sätt att förhindra stämpling av elever menar Skopalova (2010) kan göras med att förstärka elevers positiva beteenden och egenskaper i klassrummet för att elever ska få uppleva framgång. Det kan leda till att elever ändrar sina negativa beteenden och väljer att följa uppsatta regler och normer.

Teoretiska utgångspunkter

Symbolisk Interaktionism

Begreppet Symbolisk interaktionism myntades av Herbert Blumer år 1937 (Hilte 1996). Men redan i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var det många sociologer, socialarbetare, psykologer och filosofer vid University of Chicago som startade utvecklingen av symbolisk interaktionism. John Dewey, Charles H Clooney, George Herbert Mead och Herbert Blumer är bara några av dem (Trost & Levin 2004). Symbolisk interaktionism är ett synsätt och en utgångspunkt för att förstå och analysera den sociala verkligheten snarare än att förklara den. Detta perspektiv är användbart när vi studerar människor, deras beteenden och interaktionen mellan människor och samhälle (Ibid). Det interaktionistiska perspektivet är användbart i vår studie för att förstå hur de professionellas attityder kring elever med utagerande beteende skapar strategier och arbetssätt som påverkar de professionellas inkluderings kontra exkludering av elever med utagerande beteende i den ordinarie undervisningen.

Genom vår studie får vi insikt i vad de professionella i skolan anser är viktigt att tänka på i mötet av elever med utagerande beteende och vilken syn de har på dessa elever. Samt vilka strategier de använder sig av i den dagliga interaktionen med dem.

Interaktionen är en pågående process som tolkas och definieras om under tiden den pågår. (Trost & Levin 2004). Denna tolkning blir avgörande för individens beteende. Hur situationer utvecklar sig eller vilka beteenden man skapar beror inte enbart på den personen man interagerar med utan är även beroende på hela situationen individen befinner sig i. Upplever en individ att andra har en negativ inställning till individen ändras dennes beteende utefter den känslan, men under interaktionens gång kan individen omdefiniera situationen och ändra sitt beteende till ett annat, kanske till ett mer tillmötesgående beteende (Trost & Levin 2004). En av de viktigaste pelarna i symbolisk interaktionism är social interaktion. All interaktion är social och vi använder oss av symboler när vi interagerar med varandra. Vi interagerar och samtalar med varandra med hjälp av ord men också med hjälp av kroppsspråk. Ord blir till symboler när vi alla tolkar orden och ger dem samma mening som andra. Det samma gäller för kroppsspråk, ansiktsuttryck och gester. Trost och Levin (2004) beskriver att utan språket finns det inget tänkande, det är med hjälp av språket och andra erfarenhet vi kan tänka. Detta påstående kan tänkas vara anmärkningsvärt men de beskriver vidare att språket gör det möjligt för människan att reflektera och skapa sig en bild av kontexten.

Aspelin (2003) menar att all slags mänskligt beteende är en form av växelverkan mellan den enskilde individen och den sociala kontexten hen befinner sig i. Ett beteende kan således skapas och utvecklas i den specifika kontexten individen befinner sig i. Människor agerar efter hur de uppfattar och definierar världen (Becker 2006). Hur ett beteende utvecklar sig kan bero på den respons man får, för exempel hur en lärare bemöter elevens beteende med verbalt eller icke verbalt språk som gester, kroppsspråk, hummanden fnysningar etcetera. Den enes handlande är ett svar på motpartens handlande och vice versa. Således är kommunikationen en förutsättning för att vi ska kunna tolka och förstå varandras handlingar. Detta är inte enkelt då vi tolkar och definierar situationer olika. Vi behöver således sätta oss in i den andres hela situationen genom att reflektera kring situationer som uppstått och observera händelseförloppet i den givna situationen för att kunna skapa kunskaper om hur den andre kan tänkas agera och reagera vid liknande situationer. Det är ett cirkulärt systemtänkande där orsak och verkan inte är betydelsefullt (Trost & Levin 2004).

En grundtanke i interaktionismen är att individen och samhället är beroende av varandra för att kunna utvecklas (Aspelin 2003). Interaktionismen handlar om det vardagliga, sociala samspelet mellan människor och samhälle. Det handlar om hur vi uppfattar och tolkar verkligheten, och om hur vi skapas i relation till varandra och hur vi människor lär oss att följa samhällets normer och värderingar och på så sätt blir accepterade av andra. Den enskilde individen skapar ett eget jag utifrån föreställningar om vad individen tror att andra har för förväntningar och syn på hen. Jaget är således en social produkt som påverkas av den sociala kontexten som omger individen (Månsson 2013) och påverkas av de människor som individen interagerar med (Hilte 1996). Människan utvecklas i detta samspel. Elever tillbringar mycket tid i skolan och påverkas och formas av de regler och normer som råder där. De påverkas även av andra elevers och de professionellas beteenden. För att skapa förtroenden och bygga relationen krävs det mycket tid, tid som kan vara svårt att få till av olika orsaker. Bland annat personalbrist och stora klasser med många elever i behov av särskilt stöd och individuella anpassningar. Interaktionen, samspelet mellan andra elever eller lärare är subjektiv och tolkas och ges en egen mening. Med hjälp av den meningen formas en verklighet för eleven.

Kritik som har riktas mot symbolisk interaktionism är att den är en beskrivande och inte en förklarande teori.

Stämplingsteori

Upphovsman till stämplingsteorin är Howard S Becker, Erving Goffman, Thomas Sheff och Edwin Lemert. Stämplingsteori bygger på interaktionismens grundtankar och handlar om avvikande beteende. Enligt denna teori så måste en handling stämplas som avvikande av någon annan av samhället (Månsson 2013). En handling som går utanför rådande normer och värderingar i samhället eller i den sociala kontexten eller gruppen som individen ingår i. Becker (2006) menar att en individ stämplas som avvikande när denne inte följer eller förhåller sig till gruppens normer, värderingar och regler. I skolan värld kan man säga att lärare, andra professionella samt skolledningen sätter de normer och regler som ska råda och har därmed makten att stämpla eller definiera en elev som avvikande. De professionella utgår då ifrån vad som är ett normalt eller vanligt beteende och det avvikande problematiska beteendet ställs mot detta. Huruvida en handling ska definieras som avvikande eller inte beror på hur andra reagerar på handlingen. Samma handling eller beteende kan vid ett annat tillfälle och i ett annat sammanhang gå obemärkt förbi (Becker 2006). Det kan även vara avgörande vem som utför handlingen för att kunna definieras som ett avvikande beteende. I skolans värld kan det handla om den förkunskap och förståelse som finns för eleven som utför handlingen och dennes eventuella svårigheter. Ett avvikande beteende i skolan, som till exempel en elevs utagerande beteende kan leda till att andra elever samt lärare kategoriserar in eleven i fack som jobbig, stökig, bråkig etcetera och stämplar på så sätt eleven som avvikande då eleven inte beter sig efter lärarens eller andras förväntningar. Det är alltså inte individen själv som är den som definierar sig själv eller sitt beteende som avvikande.

Vidare beskriver Becker (2006) att alla människor har avvikande impulser men att de flesta avstår att följa dem på grund av ett medvetet konsekvenstänk och att de har anpassat sig till de rådande normerna. Elever med problematiskt beteende bryter på ett eller annat sätt de rådande normerna i skolan och kan då bli exkluderade från exempelvis undervisningen i klassrummet eller från gemenskapen på rasterna. Kanske har elever med beteendeproblematik det svårare med sitt konsekvenstänk samt att hejda sina impulser och på så sätt utmanar klassrummets regler och normer. Enligt Ross W Green (2016) vill barn och ungdomar uppföra sig väl men om de inte lyckas med det är det på grund av att kraven och förväntningarna på dem överstiger deras förmåga att reagera på ett funktionellt sätt. Att ständigt känna sig avvikande, misslyckad för att man inte har förmågan att leva upp till de ibland väldigt höga förväntningar som finns på eleven kan leda till att eleven tar på sig rollen/stämpeln som avvikande och lever då upp till de förväntningar som finns på individen som avvikande (Becker

2006). Eleven börjar helt enkel att bete sig som bråkig, stökig för det är på så sätt andra förväntar sig att eleven ska bete sig. Att bli stämplad som avvikande får konsekvenser för individens självbild (Becker 2006) samt att individens sociala och offentliga identitet kan omvärderas. Trost och Levin (2004) beskriver två teoretiska inriktningar gällande identitet, social identitetsteori samt identitetsteori. De menar att identitetsteorin hör hemma i symbolisk interaktionism medan social identitetsteori är mer hemmahörande i psykologisk socialpsykologi. Människans identitet grundar sig på sin grupptillhörighet enligt den sociala identitetsteorin och är beroende av att själv kategorisera in sig i grupptillhörigheten. På så sätt skapas ett eget jag. Medan identitetsteorin menar att skapandet av identitet istället grundar sig i individens rolltillhörighet och de förväntningar som tillkommer med rollen. Identitetsteorin fokuserar på relationerna och jaget får en identitet genom en identifieringsprocess där identiteten ständigt är i förändring. Det är hur man agerar som är intressant för förespråkarna av identitetsteori (Trost & Levin 2004). Både social identitetsteori och identitetsteori är intressanta för att skapa förståelse kring elever med utagerande beteendeproblematik

Den symboliska interaktionismen utvecklades i slutet av 1800-talet och i början på 1900-talet. Men det var först i början på 1960-talet som intresset för det sociala samspelet och dess betydelse för individens utveckling av självkänsla och självbild väcktes (Hilte 1996). Individen och samhället samexisterar och påverkas av varandra. Det är därför betydelsefullt att studera skolmiljön för att skapa en förståelse kring vilka förutsättningar och möjligheter elever med utagerande beteendeproblematik har för att få en gynnsam utveckling i skolan samt vilka faktorer som påverkar elevernas beteende. Hilte (1996) beskriver Cooleys utvecklade idé om människans samspel och dess betydelse för gällande uppfattningen om det egna jaget. Cooley menar att människans sociala jag växer fram och påverkas av de människor hen möter. Han benämner det som speljaget. Spegeljaget speglar sig i vad vi föreställer oss att andra har för uppfattning om oss, vilket innefattar att individen kan känna stolthet eller skam beroende på vad individen har för föreställning av vad andra tycker om hen. Hur individen ser på sig själv grundar sig i hur hen tror att andra tänker på hen. (Cooley 1964 se Hilte 1996, s.110)

Rollteori

Vi människor har tillhörighet i olika grupper. Trost och Levin (2004) menar att vi ser oss själva och dem som ingår i gruppen som en enhet. Varje medlem i gruppen är visserligen en egen enhet och individ men de menar att människan inte kan tänka sig att vara utan grupptillhörigheten. I rollteorin finns fyra termer som är betydelsefulla. Position är en av dem

och handlar om vilket slags medlemskap du har i gruppen exempelvis om du är lärare eller elev. Individen har inte enbart en position i gruppen. Ta till exempel en elev, eleven är inte endast en elev, hen är också en klasskompis, således innehar eleven flera positioner i skolan. Förväntningar är en annan term. Genom gruppstillhörighet skapas förväntningar på varje gruppmedlem. Dessa förväntningar har betydelse för hur individen ska agera i en given situation. Förväntningar handlar om att det finns både uttalade och outtalade normer och regler om hur den enskilde förväntas bete sig i sin position som medlem av gruppen. Termen beteende handlar om vad vi gör eller inte gör, vad vi säger eller inte säger, vad vi tänker eller inte tänker (Trost & Levin 2004). Roll termen är svårare att definiera men innefattar processerna kring sociala positioner och förväntningar i en social struktur som exempelvis skolan, vilket leder till ett slags beteende. Denna process skapar ett beteende som på ett eller annat sätt förhåller sig till rollen som individen har i sin grupp. Vi människor har förväntningar på oss från både samhället vid lever i samt från vår närmaste omgivning. Samhället förväntar sig att vi ska följa uppsatta normer såsom lagar och regler medan förväntningarna som ställs av vår närmaste omgivning handlar mer om att följa de rådande normerna för den sociala kontexten (Ibid). Precis som stämplingsteorin påverkar det egna jaget och hur vi beter oss, påverkar rollen individens identitet på samma sätt utifrån uppsatta förväntningar och bemötanden.

Payne (2008) problematiserar rollteorin genom att den stämplar människor. Den ger en hjälp till att förstå sociala mönster och hur de påverkar enskilda individer, men den kan också bidra till att vi accepterar rollerna utan reflektion.

Med en interaktionistisk ansats påvisas att flera aspekter är avgörande i skapandet av avvikelser och stämplingsprocesser. Det handlar om definitioner av situationer, beteenden och personer som dikteras av personer med legitimitet att göra detta exempelvis lärare och andra professionella i skolan (Becker 2006).

Metod

Val av metod

Genom att välja en kvalitativ forskningsintervju skapar vi en förutsättning till att förstå världen från våra respondenters synvinkel. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) skapar intervjuerna en kunskap om individens erfarenheter och kunskapen och denna kunskap använder vi i vår forskningsprocess. Kvale och Brinkmann (2014) menar att det finns krav på forskaren gällande i hur en kvalitativ forskningsintervju ska hanteras. Kraven är kopplade till förmågan att strukturera intervjun för att i största möjliga mån få tydliga frågor som möjliggör för rika

beskrivningar samt att forskaren deltar aktivt med att lyssna och försöker klargöra och tolka respondentens uttalanden.

I vår studie har vi använt oss av en halvstrukturerad intervjuguide för att få fram svar på de specifika frågeställningarna vi har formulerat. En del av syftet med denna studie är att få fram respondenternas attityder gentemot elever med utagerande beteende. För att få fram det kan ej färdiga frågor ställas utan attityderna utläses i hur de har svarat på andra frågor.

Enligt Larsson (2005) innebär en halvstrukturerad intervjuguide att forskaren formulerar ett antal teman som är kopplade till problemställningen och under de olika teman så formuleras ett antal öppna underfrågor. I vår intervjuguide (bilaga intervjuguide) har vi formulerat tre olika teman och under respektive tema har vi frågor. De är öppna frågor för att komma åt deras erfarenhet och upplevelser, en del av frågorna är formulerade att respondenten ska beskriva upplevda händelser i interaktionen med elever och därmed så blev följdfrågorna styrda av respondenternas berättelse. Inför sammanställandet av intervjuguiden läste vi in oss på tidigare forskning för att vara pålästa i ämnet och därigenom kunna ställa relevanta frågor till våra respondenter vilket Larsson (2005) menar är ett av allmänna kvalitetskriterier i hur en kvalitativ forskningsintervju bör ske. I kvalitativ forskning är forskaren själv ett instrument och forskarens kompetens, skicklighet och empati styr hur forskningsfrågan besvaras (ibid).

Kvale och Brinkmann (2014) ser intervjun som ett hantverk och att det lär man sig genom att utföra intervjuer. Vi är medvetna om att forskaren omedvetet kan styra samtalet genom kroppsspråk, hur den talar och kontexten. Bryman (2011) tar upp intervju effekten som en nackdel i kvalitativa intervjuer och menar att respondenten kanske inte säger allt i vad den tycker, dels för att det kan vara känsligt eller att svaren förskönas. Styrkan med kvalitativ intervju menar Bryman (2011) är att både forskaren och respondenten kan fråga om förtydligande vid oklarheter under intervjun.

Urvalsprocess

Tillvägagångssättet att komma i kontakt med respondenter grundade sig i geografisk läglighet av skolor för författarna av studien. Första kontakten skedde via mejl till rektorerna med en förfrågan om de kunde vara behjälpliga att förmedla till lämplig personal som jobbar med elever i årskurs 4–6. Endast ett fåtal skolor svarade på förfrågan trots att vi även ringde till rektorerna för att påminna om vår förfrågan. De flesta svarade att på grund av rådande omständigheter med covid – 19 och den ökade arbetsbelastning det innebär för de flesta skolor, att de inte kan medverka. Vi vände oss till sociala medier såsom Facebook, för att försöka genom privata

kontakter nå ut till respondenter. På detta sätt nådde vi via personer som känner personer och så vidare ut till sju personer som uppfyllde våra urvalskriterier och som samtyckte till att bli våra respondenter. Larsson (2005) kallar detta tillvägagångssätt ett snöbollsurval, att man via personer som känner personer kommer i kontakt med lämpliga respondenter.

Genomförande

Inför intervjuerna skickade vi ut ett informationsbrev (bilaga informationsbrev) via mejl till respondenterna där vi förklarade syftet med vår studie. Vi informerade även om syftet med vår studie för respondenterna ytterligare en gång vid intervjutillfället samt att vi läste upp informationsbrevet och frågade om deras samtycke. Sju respondenter ur olika yrkesgrupper inom skolan medverkade i studien. Tre klasslärare, en förstelärare, en speciallärare, en fritidspedagog och en idrotts-och ämneslärare intervjuades. Intervjuerna genomfördes via Zoom som är ett e- mötesverktyg som används för nätbaserademöten, e-seminarier, handledning och grupparbeten. Anledningen till att vi använde oss av Zoom var att fysiska möten inte var aktuella dels på grund av det geografiska avståndet till respondenterna samt den rådande situationen med covid- 19 och folkhälsomyndighetens restriktioner kring detta. Intervjuerna spelades in med både ljud och bild och varje intervju pågick i cirka 30 minuter. Under intervjun gjorde vi små sammanfattningar för att se att vi uppfattat respondenternas svar korrekt samt att vi i slutskedet av intervjun frågade dem om det var något de ville tillägga, ändra eller stryka i sin berättelse. I kvalitativ forskning är forskaren själv ett instrument och forskarens kompetens, skicklighet och empati styr hur forskningsfrågan besvaras (Larsson 2005).

Bearbetning

Efter genomförda intervjuer spelades inspelningarna upp och transkriberades. Vi har valt att transkribera intervjuerna så snabbt som möjligt efter intervjutillfället för att få en större tolkningsförmåga i det som har sagts och därmed ge en förutsättning till ett bra transkriberat datamaterial. I översättningen från en muntlig berättelse till skrift menar Kvale och Brinkmann (2014) att transkribering handlar om att ändra en berättelse till en annan form, utan att förvränga kärnan i det som har uttalats. Vi har valt att transkribera det respondenterna säger ordagrant men har uteslutit skratt, hummanden eller liknade ljud, vi ansåg att det sparade tid och inte var relevant för studiens syfte.

I vår studie har vi valt att dela upp intervjuerna emellan oss för att vi kände att det skapade en större trygghet för respondenterna att prata med en intervjuare istället för två och

minska skillnaden i maktförhållandet. I en intervjusituation är de alltid den som intervjuas som är i underläge eftersom det är intervjuaren som styr samtalet (Trost 2005).

Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att i det transkriberade materialet så är det svårt att få med exempelvis ironi och olika tonfall. Denna förståelse har gjort att vi har även tittat på varandras inspelade intervjuer istället för att endast ta del av det transkriberade materialet. Vi anser att detta har hjälpt oss att få en djupare tolkningsförmåga av empirin.

Analysmetod

Vi använde oss av en tematisk analysmetod för att analysera den insamlade empirin från vår studie. Tematisk analys är en kvalitativ metod och enligt Bryman (2011) kan en tematisk analys skapas genom att identifiera teman och begrepp som är återkommande i datamaterialet. En tematisk analys kan också utgå från ett antal i förväg definierade teman och analysen tar sin utgångspunkt i dessa (ibid). I vår studie använde vi oss av den senare beskrivna metoden. Vi skapade teman utifrån forskningsfrågan och det har skapat ett ramverk i hur datamaterialet analyseras.

Efter att vi genomfört alla intervjuerna läste vi noggrant och åtskilliga gånger igenom de transkriberade och utskrivna texterna. Vi kunde på så sätt bekanta oss med texterna och sälla bort icke relevant information för vår studie. Därefter letade vi efter kodord och mönster i texterna, samt att vi strök under viktiga och betydelsefulla uttalanden. Koderna granskades för att se om det fanns samband mellan dem. De koder som var relaterade till varandra kategoriserades sedan in i olika teman passande för besvarandet av våra frågeställningar. Kodningen hjälpte oss att bryta ned och sortera texten samt förbereda oss inför analysen av den. Därefter använde vi oss av färgpennor för att markera våra teman med olika färger för att det skulle bli lättare för oss att överskåda texterna. Med hjälp av tematiseringen kunde vi hitta likheter och skillnader i respondenternas berättelser. Vi använde oss av meningskoncentrerings som enligt Kvale och Brinkmann (2014) betyder att man kortar ner respondenternas långa uttalanden samtidigt som man behåller det centrala i deras uttalanden. Detta möjliggjorde att budskapet i texten framfördes på ett överskådligt sätt (Larsson 2005). Med hjälp av meningskoncentreringen kunde vi analysera de ibland komplexa intervjuerna och leta efter betydelsefulla uttalanden och teman.

Följande teman framkom efter analysen av intervjuerna. Här redovisas hur koderna har format teman. Texten med fetstil är teman

Utagerande beteendeproblem - koder: kränkande ord och handlingar, stör på lektionerna, kastar saker, slåss, inte följer skolans riktlinjer, söker konflikter.

Strategier - koder: arbeta förebyggande, anpassningar, metoder, verktyg, redskap, exkludering, lågaffektivt bemötande, konflikthantering, samverkan, tydlighet, struktur, rutiner, regler, gemenskap, delaktighet.

Relationsskapande - Koder: bygga förtroenden, föräldrar, kontakt med föräldrar, visa välvilja, hitta barnets intressen, kompisrelationer.

Bidragande faktorer för beteendeproblematiken - Koder: höga krav, målinriktat, förväntningar, brist på resurser, utbildad resurspersonal, lustbarn, mobiler, datorspel.

Bemötande - koder: låg röst, lugn, uppmuntran, inte skrika.

Attityder – koder: ”problembarn”, krävande barn, skärpa sig, stämplas som annorlunda, bråkig, krävande, lyckas, misslyckas, förståelse, skapa gemenskap, delaktighet.

Inkludering - koder: gemenskap, delaktighet, relationsbyggande.

Enligt Bryman (2011) finns det inte något speciellt tillvägagångssätt i en tematisk analys och den kan upplevas som något oklar trots att det ofta används vid en kvalitativ dataanalys. Bryman (2011) belyser även vikten av att hålla en viss distans till kodningen. Kodning är subjektivt och bidrar till att rensa bland materialet vilket kan resultera i att viktigt material blir bortsållat. Vi är medvetna om att tolkning av empiri är en komplicerad process som är väldigt subjektiv. Vilket innebär att samma empiri kan tolkas olika beroende på vem som tolkar den (Backman 2016). Vi anser ändå att en tematisk analys är passande i vår studie.

Validitet och reliabilitet

I vår studie har vi använt oss av en halvstrukturerad intervjuguide för att samla in data från respondenter. En halvstrukturerad intervjuguide har gett våra respondenter förutsättning att tala relativt fritt och med egna ord och tankar berätta om vilka kunskaper och strategier de använder sig av i interaktionen med elever med utagerande beteende. Den öppenhet som intervjuerna innebar anser vi att därmed gett oss en möjlighet att utforska det vi ville med studien och vi har kunnat samla in en stor mängd data.

Validitet menas att man mäter det som avses att mätas och reliabilitet betyder tillförlitlighet och det betyder att en studie ska kunna upprepas med samma resultat (Kvale & Brinkmann 2014). Inom kvalitativ forskning har det ingående diskuterats i hur validitet och reliabilitet kan bedömas. Den kvalitativa forskaren är både ett instrument och tolkare av empirin och därmed blir det svårt enligt Larsson (2005) huruvida forskningen är ”sann”. Exempel är, vad händer om två kvalitativa forskare ska tolka samma empiri, genom tolkningen kan det bli

två olika resultat. Bryman (2011) menar att det finns fler sätt än ett att beskriva och tolka den sociala verkligheten. Larsson (2005) beskriver att i kvalitativa studier med små urval så strävar man efter en hög intern validitet, det kan översättas till motsvarande trovärdighet och även Bryman (2011) beskriver intern validitet att man utför en studie som är trovärdig för andra människor.

I vår studie kan inte generaliserade resultat påvisas, i vår studie är urvalspopulationen för liten och är ej en adekvat representation av vuxna i skolan. Vi låter läsaren generalisera innehållet till sin egen kontext.

Sökmotorer och urval av artiklar

Vi har använt oss av flera databaser i sökandet av både nationell - och internationell forskning och artiklar. Google scholar, DIVA, Sociology Source Ultimate, SwePub. ERIC, PsycInfo, PsyArticles, Socialstyrelsens publikationer. För att få en överblick om artiklarnas relevans för vår studie läste vi först artiklarnas rubriker. Vid intresse läste vi sedan abstrakten för att kunna bedöma artikelns relevans för vår frågeställning. Därefter gjordes ett urval av de funna artiklarna. Vi har även använt oss av manuell litteratursökning där referenslistor från våra valda artiklar användes för att söka efter artikelförfattarnas huvudkällor samt för att få ytterligare relevant litteratur till studien (Backman 2016).

Sökord vi har använt oss av: utagerande beteendeproblematik i skolan, bemötande i skolan, attityder hos pedagoger, behavior problems in school, classroom techniques, emotional behaviour difficulties, teachers attitudes

Etik

Forskningsetiska ställningstagande

I vår studie har vi med hjälp av dessa principer avgränsat studien till att intervjua vuxna i skolan och inte elever. Enligt vetenskapsrådet (2002) är det etiskt problematiskt att använda sig av barn för att de inte kan på ett adekvat sätt bedöma risker och överblick konsekvenser är begränsad eller obefintligt.

De som intervjuas ska enligt Kvale och Brinkmann (2014) behandlas så att de inte känner sig kränkta eller utnyttjade utan de ska känna sig lyssnade på och väl behandlade. Med dessa grundläggande principer i åtanke har vi format en halvstrukturerad intervjuguide och en tanke i hur vi ska bemöta våra respondenter. I vårt informationsbrev och samtyckesblankett har

vi försökt att vara tydliga med att deltagandet av studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst.

De fyra olika forskningsetiska principerna: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet har till syfte att ge normer i förhållandet mellan forskare och respondenter (Vetenskapsrådet 2002). De forskningsetiska principerna är till för att vägleda den enskilde forskaren vid planering av en studie. Eftersom det inte går att förutsäga alla eventuella problem så ska principerna läsas och användas utifrån en vägvisande karaktär. Forskaren måste alltid använda sig av sina egna bedömningar och egenansvar (ibid).

Informationskravet innebär enligt vetenskapsrådet (2002) att forskaren ska informera om syftet med studien till respondenterna. Vilka villkor som gäller för deras deltagande ska också informeras om. Eventuella risker för obehag eller skada ska redovisas (ibid). I enlighet med vad vetenskapsrådet (2002) säger så har vi mejlat ett informationsbrev (bilaga informationsbrev) där det framgår tydligt att deras deltagande bygger på frivillighet samt att empirin enbart kommer att användas till studien syfte.

Samtyckeskravet är att respondenterna ger sitt samtycke till att medverka i studien (Vetenskapsrådet 2002). I en studie där respondenterna deltar aktivt ska samtycka alltid inhämtas (ibid). I vår studie har respondenterna fått samtyckesblanketten (bilaga samtyckesblankett) uppläst innan påbörjad intervju och därmed samtyckt till att delta i studien och att intervjun spelas in med både ljud och bild. När empirin samlas in med intervju kan deltagaren/respondenten välja att avbryta sitt deltagande när som helst utan att det kommer att medföra negativa konsekvenser för dem. En regel som går under samtyckeskravet är att respondenten inte är i någon slags beroendeförhållande gentemot forskaren (Vetenskapsrådet 2002). I vår studie har detta inte varit aktuellt.

Konfidentialitetskravet menas med att alla uppgifter som ska användas inte kan identifieras av utomstående och att i större forskningsprojekt med anställda ska de anställda skriva under tystnadsplikt (Vetenskapsrådet 2002). I vår studie har vi valt att döpa om våra respondenter för att säkerställa anonymiteten och all empiri är bevarats på datorer med lösenord.

Nyttjandekravet innebär att all information som kommer från respondenterna inte kommer att användas till något annat än att färdigställa den tilltänkta studien (Vetenskapsrådet 2002). I vår studie har vi i vårt informationsbrev (bilaga informationsbrev) skrivit att

informationen kommer endast användas till att färdigställa denna c-uppsats och att alla uppgifter kommer därefter att raderas.

Resultat och analys

I detta stycke börjar vi med att presentera respondenterna och under nästkommande rubriker redovisas resultatet och analys av det empiriska materialet. Vi har valt att redovisa vårt resultat i olika teman.

Presentation av respondenterna

Våra sju respondenter kommer att presenteras med fiktiva namn och dess profession i analysen. Therese, Annika och Emma är klasslärare, Maria är förstelärare, Olle är fritidspedagog, Fredrik är ämnes- och idrottslärare och Karin är speciallärare.

Vad definierar de professionella som ett utagerande beteendeproblem

I vårt empiriska material kan vi utläsa att definitionen av ett utagerande beteende är ett komplext område och det beskrivs olika av alla respondenterna. En gemensam uppfattning av respondenterna är att det gäller fler elever än tidigare. Utagerande beteendeproblem beskrivs här nedan av respondenterna på följande sätt.

”Ett beteende som berör någon annan eller personen själv givetvis, när det går utöver den vanliga mallen/normen”/ Maria, klasslärare.

”Ett utagerande beteendeproblem ser jag som när kommunikationen brister på något sätt, när orden tar slut tar nävarna vid”/ Annika, klasslärare.

”Väldigt mycket är ett störande beteende, att de pratar eller på något sätt visar väldigt tydligt att de inte är intresserade av det som lärs ut”/ Fredrik, ämnes- och idrottslärare.

Samtliga respondenter är eniga om att elever som stör undervisningen och de andra eleverna genom kränkande ord och handlingar har ett beteende som är problematiskt. Endast Karin har en annan syn.

”Alltså jag ser ju inga problem. Jag ser det ju inte som problemskapande, jag ser att det är barn i behov av stöttning”/Karin, speciallärare.

Respondenterna beskriver elevernas utagerande beteende som ett beteende som avviker från gruppens normer, värderingar och regler. Elever som använder sig av kränkande ord och handlingar, elever som stör de andra eleverna genom att prata högt, gå runt i klassrummet och på annat sätt störa andra klassas som utagerande beteende. Detta styrks av

Beckers (2006) stämplingsteori. Huruvida en handling ska definieras som avvikande eller inte, beror på hur andra reagerar på handlingen. Samma handling eller beteende kan vid ett annat tillfälle och i ett annat sammanhang gå obemärkt förbi (Becker 2006). En utgångspunkt i rollteorin är att genom en gruppstillhörighet skapas det förväntningar på varje gruppmedlem. Förväntningarna handlar om uttalade och outtalade normer och regler och har betydelse för individen i hur denne ska bete sig i den kontext hen befinner sig i (Trost & Levin 2004).

”Elever som inte följer skolans riktlinjer, elever som hela tiden söker konflikter med andra elever och använder ett aggressivt och kränkande språk”/ Emma, klasslärare.

I Gidlund (2018) som sammanställt information från 15 länder, så har de liknade definitioner i vad pedagogerna uppfattar som ett utagerande beteende. Vi anser att det är intressant för vår studie att veta respondenternas definition av vad ett utagerande beteende är för att det kan skilja sig från person till person. Vi tänker att deras definition lägger en grund till hur de ser på elever med utagerande beteendeproblem, det vill säga deras attityder och att det styr i hur de bemöter och strukturerar upp runt denna målgrupp.

Faktorer som kan skapa ett utagerande beteendeproblem

Denna del av analysen tillhör inte syftet med studien utan det har framkommit ur empirin och vi anser att det är av vikt att redovisa och att det är intressant att veta vilka faktorer respondenterna menar bidrar till ett utagerande beteendeproblem. Respondenterna pratar om olika faktorer som kan orsaka ett utagerande beteende. Det handlar om höga krav, målinriktad undervisning, brist på resurser, borttagande av resurser, utbildad resurspersonal, lustbarn, mobiler och dataspel, dålig kommunikation och att elever med liknade beteenden söker upp varandra. För att kunna göra rätt anpassningar för eleverna är det viktigt för de professionella i skolan att veta vilka faktorer som påverkar och triggar igång elevernas utagerande beteende.

Höga krav och målinriktad undervisning *”Det är alla höga krav, måste göra och hinna med för annars kommer du efter. Vaddå kommer efter? Det viktiga är att hitta en nivå så att eleven kan utvecklas hela tiden. Hen kanske aldrig kommer ikapp de andra men kommer att klara sig bra i livet ändå”/ Karin, speciallärare.*

Karin pratar om skolans höga krav och målinriktade tänk. Hon menar att huvudfokus ska ligga på elevens förmågor för att eleven ska kunna utvecklas hela tiden. Att sätta press på en elev att denne ska uppnå orealistiskt uppsatta mål gör mer skada än nytta.

”Det har blivit högre krav i skolan och det har blivit mer målinriktat [...] dom ska leverera [...] och så blir eleverna jättestressade av varandra, att vissa förstår allt, och den som inte förstår lika bra, det kan få igång ett beteende att kasta grejer på kompisens istället”/Maria, förstelärare.

”De vill egentligen inte göra en uppgift eller så förstår de inte uppgiften, men istället för att fråga om hjälp, då visar man sig svag, så börjar de knuffa på den andre och säga fula ord för att störa i undervisningen”/Emma, klasslärare.

Skolan är idag väldigt målinriktad och ställer höga krav på eleverna. Flera av respondenterna uttrycker att elever som inte har förstått sin skoluppgift blir stressade av detta och börjar jämföra sig med sina klasskompisar. För att inte visa läraren eller klasskompisarna att eleven behöver ytterligare instruktioner för att förstå kan eleven skapa ett beteende som dra bort uppmärksamheten från detta. Av olika anledningar har läraren inte snappat upp att eleven är i behov av extra stöd och kan därmed inte förhindra elevens agerande. Att ständigt känna sig avvikande och misslyckad för att man inte har förmågan att leva upp till de höga kraven kan leda till att eleven tar på sig rollen som den avvikande och misslyckade och fortsätter sitt utagerande beteende (Becker 2006).

Brist på resurser och utbildad resurspersonal flera respondenter uttrycker även brist på resurspersonal eller borttagande av en resurs för en elev som en bidragande faktor för elevens beteende. Utagerande beteende kan handla om att eleverna inte får det stöd de är i behov av just då för att klara av situationen. För att kunna hjälpa eleverna på bästa sätt och skapa en förutsägbar och lugn studiemiljö uttrycker respondenterna att det behövs fler pedagoger inne i klassrummet. Lärare är ansvariga till att alla elever ska känna sig trygga i klassrummet samt att eleverna har en klassrumsmiljö som är lugn och främjar elevernas studiero (Gidlund 2018). Utbildad resurspersonal nämns även som en del av problemet.

”När jag pratar med andra lärare så tycker jag att förståelsen finns man behöver inte lägga pengarna på smartboards och annat, utan det är mer personal som behövs”/ Emma, klasslärare.

”När resurser tagits bort så brakar det ju och när man stramar åt igen så fungerar det bättre igen”/Therese, klasslärare.

”Jag tror egentligen inte att kunskapen saknas [...] det borde vara den bästa pedagogen som arbetar med dessa elever, fast det är det ju aldrig.”/Olle, fritidspedagog.

Lustbarn fler och fler elever kräver total uppmärksamhet, vill ha feedback direkt och har inte tålamod att vänta på sin tur. Och med dagens samhälle där barn och ungdomar ständigt är uppkopplade på sociala medier med hjälp av sina mobiltelefoner får de respons eller bekräftelse på en gång. De spelar tv- och dataspel där det är noga uträknat vad som krävs för att motivera spelaren att fortsätta spelet.

” Detta har accelererat och med dagens dataspel, jag kan säga att där har vi lärare inte en chans [...] Din belöning och bekräftelse kommer på en gång i spelet”/ Maria, förstelärare.

Maria menar att lärare inte har en chans att leva upp till det omedelbara behovet att bekräftelse och belöningen som många av eleverna kräver för att fortsatt kunna vara motiverade i skolarbetet. Att finnas där i precis rätt tid för att motivera och berömma eleven kräver mycket uppmärksamhet av läraren. Detta är svårt då läraren ska ha koll på alla elever i sin klass. Respondenterna är eniga med att antalet elever med ett utagerande beteende har ökat.

Likasinnade *”Dom kommer i klinch med varandra, dom söker upp varandra”/ Emma, klasslärare.*

Respondenterna upplever att likasinnade elever ofta söker upp varandra och att det kan ställa till problem med att de triggas varandra eller att de har ett ännu mer utagerande beteende när de är tillsammans. Det är inte ovanligt att de elever som har ett avvikande beteende dras till varandra och skapar en egen grupp gemenskap där de kan få känna sig accepterade precis som de är (Becker 2006). Farmer, Reinke och Brooks (2014) beskriver det som att elever skapar sociala identiteter och hierarkiska positioner inom en klass och att elever tenderar att umgås med likasinnade.

Vilka strategier använder de professionella i det dagliga arbetet med elever med ett utagerande beteende

Respondenterna använder sig av olika strategier och de olika strategier beror på respondentens profession, erfarenhet och i vilket sammanhang de behöver användas. Många strategier baseras på huruvida relationen till eleven ser ut. Vad som är gemensamt för alla professioner är att alla skolor arbetar efter en uttalad värdegrund och det står formulerat i skollagen och läroplanen i vad skolan uppdrag är.

”En strategi som jag har är att jag tar väldigt mycket i dem, klappar på dem, tar dem på armen om de inte tydligt säger att de inte vill det. Jag tror väldigt mycket på att det kan lugna ner någon”/ Emma, klasslärare.

All slags mänskligt beteende är en form av växelverkan. Beteenden skapas utifrån den kontext eleven befinner sig i och eleven är beroende av är den respons som hen får i sitt agerande för hur elevens agerande fortlöper. Responsen kan handla om ansiktsuttryck, gester eller som respondenten ovan beskriver kroppskontakt. Det handlar om att den enes agerande är ett svar på motpartens agerande (Trost & Levin 2004). Emma väljer att inte gå in i en konflikt utan istället använder hon sig av kroppskontakt för att förmedla en känsla av lugn till eleven.

Struktur är en strategi som alla respondenter säger är viktigt och att det är en grundläggande förutsättning till att skapa en bra miljö för så många elever som möjligt. I kodningsprocessen så kan vi utläsa att denna strategi benämns med ord som struktur, tydlighet och rutiner där givetvis de olika orden har sin egen betydelse men det bygger på samma strategi.

”Utan strategier, det är då det händer tokiga saker. Och då kan det explodera detta måste förekommas hela tiden [...] Efter ett tag har man hittat en struktur och då är det lektionerna som blir lugna och trygga”/ Maria, förstelärare.

Skopalova (2010) skriver i sin studie att det är skolan som har makten att upprätta strukturen och regler för att eleverna ska följa skolans normer och värderingar. Samuelsson (2008) menar att eleverna ska socialiseras in i ett värderings- och normsystem och att det förutom att tillgodose sig kunskaper är ett av de främsta syftena med skolan. Vad vi menar med detta är att skolan som organisation står för en övergripande struktur men det är inte det respondenterna pratar om utan i klassrummet så är respondenterna lämnade till sin egen professionalitet och fria i att bedöma hur strukturen ska se ut. Detta bekräftar Samuelsson (2008) att det som sker i klassrummet fortfarande anses till stor del den enskildes professionelles privatsak.

”Måste hela tiden ligga steget före som pedagog, Du måste strukturera upp så att de vet exakt vad som händer under dagen ”/Olle, fritidspedagog.

En av grundtankarna med interaktionismen är enligt Aspelin (2003) att individer och samhälle är beroende av varandra samt att interaktionismen handlar om det vardagliga sociala samspelet mellan människor och samhälle. Strukturen som skolan står för både på ett övergripande plan och i klassrummet, har en stor betydelse i hur elever skapar sitt eget jag. Det är i den strukturen som elever uppfattar och tolkar verkligheten och hur elever lär sig att följa samhällets normer och värderingar på ett sätt för att bli accepterade av andra. Enligt rollteorin så är det olika processer som formar ett beteende, strukturen i klassrummet skapar förväntningar på att eleven ska agera från den satta strukturen (Trost & Levin 2004). Med hjälp av tydliga regler och rutiner skapas en förutsägbar miljö för eleverna som hjälper dem i sitt agerande (Farmer, Reinke &

Brooks 2014). Forskning visar att elever som fått vara delaktiga i skapandet av dessa regler och rutiner har lättare att både förstå och följa dem (Samuelsson 2019).

”Framförhållning och tydlighet hela tiden [...] men jag ställer också krav och jag är tydlig med vad som gäller i mitt klassrum som är regler som vi har kommit överens om”/ Maria, förstelärare.

”Det är viktigt att sätta rutiner och rutiner, det ska inte finnas tveksamheter hur allt ska gå till”/Annika, klasslärare.

Relationsbyggande är en strategi som alla respondenter pratar om och i termer som väldigt viktigt. Respondenterna skiljer sig inte så mycket i deras uppfattning i vad det betyder, utan det är relationen till den enskilde eleven som lägger grunden till hur de kan skapa de bästa individuella anpassningarna. I analysen kan vi urskilja olika attityder till varför det är viktigt att skapa relationer till eleverna. Respondenterna som har en mer inkluderande attityd pratar mer i termer av att skapa en personlig relation till alla elever för att de anser att alla elever är lika mycket värda och de vill visa med sitt personliga engagemang att de är genuint intresserade av eleven. Medan de med ett mer exkluderande tänk pratar också om att skapa relationer, men syftet med det är för att få deras egen vilja igenom, relationen kan göra att eleven håller sig till reglerna.

”Jag anser att lärarens viktigaste roll är att bygga relationer till sina elever, de ska veta att jag är äkta, trygg och bryr mig”/Maria, förstelärare.

Maria menar att det skapar trygghet. Annika och Fredrik vinklar det med att man måste vara på pluskontot för att få eleverna till att göra de mindre roliga sakerna i skolan. I forskningen kan vi se att relationsbyggande sker i förebyggande syfte, är tidskrävande och kräver ett engagemang från de professionella i skolan (Samuelsson 2019). Johansson och Hellfeldt (2018) beskriver i sin forskning att elever behöver bli erkänt i olika former av relationer. Primära relationer det vill säga emotionella sociala band, rättsförhållanden samt relationer baserade på solidaritet där eleven ingår i en gemensam värdegemenskap. I förlängningen av erkännandet i dessa relationsformer möjliggör det för eleven att skapa en positiv identitet och förverkliga sin potential.

”Allt handlar om relationer, jag måste hela tiden ligga på plus för att kunna plocka ut på minuskontot, jag är gärna rastvakt, där har jag chans att hamna på plus”/Annika, klasslärare.

”A och O som med allt annat är att bygga upp ett högt förtroendekapital”/Fredrik, ämnes- och idrottslärare.

Henricsson (2007) menar att elever med ett utagerande beteende får sämre relationer till både kompisar och lärare i skolan. Dessa relationer är viktiga för elevens sociala fungerande och eleverna kan behöva extra stöd med att skapa och bibehålla sina kompisrelationer. I skollagen står det beskrivet att skolan även ansvarar för elevens sociala utveckling (SFS 2010:800).

”Kompisrelationerna måste man bygga upp för de har redan raserat. De har redan blivit utmärkta innan som annorlunda, att de inte är som alla andra [...] Där har vi som vuxna i skolan en jätteviktig roll att försöka göra dem delaktiga i sin grupp tillhörighet / Karin, speciallärare.

Vidare beskriver flera respondenter att det är av stor vikt att skapa relationer även till elevens föräldrar, att få med dem på tåget och så att både föräldrar och de professionella kan arbeta åt samma håll för att kunna skapa de bästa förutsättningarna och anpassningarna för eleven i skolan.

”Föräldrarna är jätteviktiga att ha med sig. När man har föräldrarna med sig flyter allting mycket lättare för barnet. Känner barnet en trygghet med mig som lärare då kan föräldrarna känna att barnet är tryggt” / Karin, speciallärare.

”Har vi inte med föräldrarna då är vi, jag ska inte säga chanslösa men allt är så oerhört mycket svårare”/ Olle, fritidspedagog.

Vad anser de professionella är viktigt i mötet med elever som uppvisar ett utagerande beteendeproblem?

I analysen uppstod koderna lågaffektivt bemötande, anpassa krav, uppmuntran, inte gå in i en konflikt med eleven. Respondenterna nämner lite olika saker som de anser är viktiga men de står inte så långt ifrån varandra i sina uppfattningar.

Lågaffektivt bemötande flertalet respondenter pratar om lågaffektivt bemötande och att det är en genomgående bemötandestrategi i hur man bemöter och agerar mot elever med ett utagerande beteende.

”Vi är ganska inpräntade i lågaffektivt bemötande. Det genomsyrar nog [...] Man ska aldrig liksom bemöta det så att det blir ännu värre och det blir det ju om man själv är högljudd eller skriker, man får lösa det på något annat sätt”/ Therese, klasslärare.

”Lågaffektivt bemötande är väldigt populärt men jag tror inte man kan överlag bestämma att man ska använda sig av den strategin, det handlar mycket om hur individen är, hur individen reagerar”/Emma, klasslärare.

Det lågaffektiva bemötandet beskrivs som ett bra sätt generellt men det är inte alltid effektivt. Emma beskriver att det handlar mycket om hur individen är och ibland fungerar inte lågaffektivt bemötande och menar att det ibland kan bli provocerande. Respondenterna är eniga i med att det aldrig är lyckat med att bemöta eleven tillbaka på samma sätt, i negativa situationer.

”Sedan kan de bli väldigt provocerade om jag börjar prata alldeles för tyst och lugnt, man måste välja sina strider”/Emma, klasslärare.

Anpassa kraven *”Inte ställa för höga krav från början, hellre vara lite passiv och spana in varandra”/Therese, klasslärare.*

”Att man är lugn [...] och att man lägger uppgifter på en lätt nivå så att eleven klarar av den så att man får se glädjen i ögonen. När man ser glädjen i ögonen då kan man börja jobba vidare”/Karin, speciallärare.

Respondenternas huvuduppgift är att anpassa utbildningen till alla elevers kunskapsnivå och därmed är en viktig del att anpassa kraven. Vi har kunnat utläsa i analysen att man även anpassar kraven i hur man förväntar sig i hur eleven ska uppföra sig.

”Om man vet vad eleven har för svårighet så tror jag att man lägger ribban mycket högre, det är okej för dig att göra så [...] Medan andra elever som vi vet inte har svårigheter dom lägger man ribban mycket lägre” Therese, klasslärare.

Att anpassa kraven till alla individer är givetvis en nödvändighet men också en svår balansgång. I rollteorin så beskriver man att det skapas förväntningar på varje gruppmedlem inom en grupptillhörighet. Dessa förväntningar har betydelse för hur eleven ska agera i en given situation (Trost & Levin 2004). Samuelsson (2008) beskriver i sin studie hur elever lever upp till de roller som läraren förväntar sig av eleven och därmed blir uppmärksam utifrån det. Att anpassa kraven i sina förväntningar till eleven anser vi kan leda till att de professionella i skolan gör en slags kategorisering av eleverna, och dessa kategoriseringar styr förväntningarna på eleven och det i sin tur styr elevens beteende. Inom stämplinteorin pratar man om att det ska finnas en förkunskap och förståelse för de elever som har ett utagerande beteende. Genom att anpassa kraven kan man minska att eleven har en negativ reaktion i gruppsammanhang och därmed kan man förhindra att eleven anses vara avvikande.

”Det finns inget barn som någonsin tänker på morgonen att jag ska ställa till problem, det finns inte, alla elever vill lyckas”/Maria, klasslärare.

Green (2016) menar att barn och ungdomar vill uppföra sig väl men kan misslyckas att göra det på grund av för höga krav och att förväntningarna som finns på dem överstiger deras förmåga att reagera på ett funktionellt sätt. Att möta eleven utifrån dennes egna förutsättningar skapar en lugnare miljö för eleven. När man inte kan anpassa kraven för en elev kan det leda till att eleven känner sig avvikande och misslyckad, Becker (2006) menar att det kan leda till att eleven tar på sig rollen/stämpeln som avvikande.

Uppmuntran *”Med den här kreativiteten du har kan du fokusera på något bra, fasiken vad du hade kunnat skapa bra saker då”/Emma, klasslärare.*

Emma beskriver en situation då en av hennes elever hade agerat på ett olämpligt sätt men istället för att skälla på eleven och lyfta det dåliga i situationen valde hon att uppmuntra och lägga fokus på elevens kreativitet. Att bemöta eleven med uppmuntran trots att eleven har uppvisat ett avvikande beteende kan vara ett sätt att förhindra att eleven stämplas som avvikande av sina klasskamrater. Det är läraren i klassrummet som har makten att definiera vad ett avvikande beteende är och om läraren väljer att se det som är positivt i situationen så kan läraren förhindra att eleven blir stämplad som avvikare av både klasskamrater och för läraren själv.

Inte gå in i konflikt att inte gå in i konflikt och att inte skrika är något alla respondenterna uttrycker är viktig i mötet med eleverna. Vi anser att det gäller alla elever och inte bara de med ett utagerande beteende. Respondenterna säger att det aldrig är bra att diskutera med elev som är i affekt utan att det bör ske när eleven har lugnat sig, annars har det ingen effekt.

”Inte gå in i konflikter där och då. Det går sällan att göra något i affekt”/ Therese, klasslärare.

Hur kan de professionellas attityder påverka inkludering eller exkludering av elever i den ordinarie undervisningen

Inkludering pratar respondenterna om på olika sätt, de använder sig av ord som gemenskap, delaktighet och relationsbyggande både i kompisrelationer och relation elev och lärare. I analysen har det format ett tema som vi väljer att se som inkludering och motsatsen blir exkludering. Respondenterna skiljer sig från varandra där de har olika ingångar till i hur elever med ett utagerande beteende ska inkluderas.

”Man måste bygga upp ett socialt nätverk för dem. Man kan inte bara ta en till en, då mister man det sociala” / Karin, speciallärare.

”Där har vi vuxna en jätteviktig roll att försöka göra dem delaktiga i sin grupptillhörighet. Det innebär inte att de ska inkluderas i klassen oavsett vad utan det gäller efter deras förutsättningar”/ Karin, speciallärare.

Vad Karin menar här är att hon inte endast vill ha en till en undervisning och anser att det medför sig andra problem så som att de eleverna mister den sociala biten att tillsammans med andra kunna utveckla sig. Karin vill även påvisa att det är de vuxna som ansvarar för elevens inkludering i klassen och att inkluderingen måste ske på ett sätt som blir en positiv upplevelse för eleven. Karin anser också att det är på elevens villkor som inkluderingen sker och att vid behov så kan mindre grupper skapas med förslagsvis olika specialintressen.

” Sätta ihop dem i andra konstellationer ex Matteverkstad för då har de ett intresse ihop samtidigt som man jobbar upp det sociala nätverket samtidigt i undervisningen”/ Karin, speciallärare.

I studien av Nash, Schlösser och Scar (2016) så kommer de fram till att exkludera elever i exempelvis mindre grupper inte har den effekten som är tänkt och det medför annan förlust och känsla av att inte få vara med. Maria tycker att det är viktigt att eleven får vara med i ett sammanhang där eleven kan lyckas och att få glänsa. Enligt Henricsson (2007) är kompisrelationer av stor vikt för elevens sociala fungerande. Elever med ett utagerande beteendeproblematik har ofta en lägre social kompetens och behöver extra stöttning i det.

”Man ska inte behöva misslyckas i klassrummet inför de andra, utan målet är att få eleven att lyckas”/Maria, klasslärare.

Therese tycker att en till en verksamhet är till ett stort stöd för henne och hennes klassituation samt för den berörda eleven. Hon anser att fler elever är i behov av denna form av undervisning. Fredrik uttrycker flertalet gånger att han tror på en till en undervisning och hänvisar till det gamla systemet med mindre grupper och fler vuxna i skolan. Fredrik har en stark åsikt i hur han ser på dagens elever.

”Det är en annan typ av elever [...] vi har tagit över föräldrauppdraget i skolan [...] många elever har inte fått den grunduppfostran från förr”/ Fredrik, ämnes- och idrottslärare.

”En till en verksamhet är ett jättestort stöd för oss. Jag tycker det är bra och vi skulle behöva ha in ännu fler elever dit”/Therese, klasslärare.

Emma jobbar på en skola i en utsatt socio-ekonomiskt område och hon vill att eleverna ska känna sig hemma i skola för att i förlängningen förebygga utanförskap, arbetslöshet. Och Emmas grundinställning är att alla alltid ska vara med i klassen.

”Jag tror absolut inte på att skicka ut en elev, jag tänker att målet för många elever är att bli utskickade så att de kan gå runt och göra annat”/Emma, klasslärare.

*”Men blir de utflyttade från klassen blir det en bekräftelse på det de tror; att de är kass”
/Annika, klasslärare.*

De professionella i skolan är ansvariga att se till att alla elever i klassrummet känner sig trygga och inkluderade i grupptillhörigheten samt att främja en god och lugn arbetsmiljö för eleverna (Gidlund 2018). Respondenterna arbetar med detta på olika sätt. En respondent gör eleverna delaktiga genom att utse en harmoniperson i klassen som har till uppgift att ringa till elever som är hemma och är sjuka för att höra hur de mår, en annan respondent låter elever som annars inte alltid är delaktiga i klassrummet delta på lektioner där eleven kan få chansen att visa vad eleven är duktig på, få en chans att glänsa. På så sätt ser klasskompisarna en ny sida av eleven som annars kanske upplevs som stökig eller bråkig. I den bekräftelsen kan eleven växa och få en bättre självbild. Enligt den sociala identitetsteorin grundar sig människans identitet på sin grupptillhörighet och är beroende av att individen själv kategoriserar in sig i gruppen. Genom en grupptillhörighet och en gemenskap skapar individen sin identitet, sitt eget jag (Trost & Levin 2004).

Attityder, i analysen har vi identifierat respondenternas attityder gentemot elever med utagerande beteende. Vi kunde se att deras attityder lade grunden i hur inkluderade eller hur exkluderade de är. Vi kan även utläsa att deras attityder spelar roll i hur de arbetar med målgruppen, en del ser eleverna som bärare av problemet och då blir lösningen mer att man vill exkludera dessa elever från den ordinarie undervisningen. Den attityden delar inta alla och de ser inte eleverna som problembärare och har därmed ett mer inkluderande arbetssätt.

Det finns även olika attityderna runt i hur viktigt det är att se eleven i sitt sociala sammanhang. Här har vi kunnat utläsa att dessa attityder också formar hur inkluderande kontra exkluderande de professionella är. De professionella har olika förväntningar på alla elever vilket vi tolkar har mycket med attityder att göra, vad är det som styr förväntningarna på eleven och vad är det som händer när eleven inte lever upp till förväntningarna en respondent uttrycker sig med att det är när eleven inte lever upp till mina förväntningar som det blir jobbigt. Vi kopplar dessa förväntningar till det vi har identifierat som attityder. Förväntningarna anpassas

efter om man ser eleven som problembärare eller inte. Detta styrks av både Skopalova (2010) och Samuelsson (2008) att stämpling eller socialt uppmärksamma att eleven har ett avvikande beteende förändrar förväntningarna på eleven och att det i sin tur gör att eleven lever upp till de, detta kan gå i både positiv och negativ riktning.

”Det är när mina förväntningar på eleven som inte blir uppnådda som det blir jobbigt”/Annika klasslärare.

”Eleverna måste ta ansvar själva till förändring inte på grund av att jag eller mamma, rektor eller pappa säger det”/Fredrik, ämnes- och idrottslärare.

”Det finns fortfarande lärare som tycker att det ska vara samma för alla, man ska skärpa till sig”/Emma, klasslärare.

De respondenter som ansåg att eleven själv ansvarade för sitt beteende pratade inte så mycket om faktorer i skolan som kunde påverka elevernas beteende, utan menade istället att det är upp till eleven själv att hitta strategier för sitt beteende och skärpa till sig. De respondenter som hade den inställningen förespråkade dessutom i högre grad än andra att lyfta ut elever med utagerande beteende ur klassrummet och arbeta mer en mot en. Det finns en risk med att kategorisera och stämpla eleven som avvikande. Eleven kan bära med sig denna stämpel genom hela sin skolgång och börja leva upp till det förväntade beteendet som avvikande istället för att få rätt stöd för att kunna ändra på sin situation (Becker 2006).

”Det är mitt jobb som lärare att se till att det inte blir så, att alla är lika mycket värda. Vi måste skapa en förståelse för att vi är olika och har olika sätt och vi måste vara tydliga med det”/Maria, förstelärare.

”Sen finns det lärare som helst inte vill ha dem i klassrum för de ser dem som bekymmer [...] det är inte barnets fel, den gör ju efter sina förutsättningar”/Olle, fritidspedagog.

För de respondenter som har en mer inkluderande strategi handlar det dels om att om göra rätt anpassningar för eleven så att eleven kan delta i klassrummet efter sina egna förutsättningar och kunna känna sig lyckad. Detta dels för att inte eleven ska bli stämplad som annorlunda och hamna utanför gemenskapen. De hade överlag en syn på att eleven inte ensam var ansvarig för sitt utagerande beteende utan det fanns en medvetenhet kring att elevernas beteende påverkas av den sociala kontexten i skolan. Detta kan kopplas till symbolisk interaktionism där man utgår ifrån att människors beteende formas i interaktionen med andra men även av hela situationen denne befinner sig i. Hur elever med utagerande beteende blir bemötta av de professionella i

skolan kan vara avgörande för hur deras beteenden antingen eskalerar eller avtar (Trost & Levin 2004).

”Är det en elev med ett problematiskt beteende så är det klart att man behandlar de olika. Det gör man med alla elever”/ Annika, klasslärare.

Forskningen från Gidlund (2018) påvisar att i de 15 länder som är med i studien så har pedagogerna generellt negativa attityder med att inkludera elever med utagerande beteende. Och det kopplas till att det ligger på de professionella själva att lösa situationen. Det är med den kunskapen att det ligger på den enskilde professionelle själv som vi anser att de professionellas attityder spelar stor roll i skolan. Den stora strukturen i hur en skolmiljö ska struktureras finns reglerat i skollag och läroplaner. Vi anser att det finns ett stort utrymme för de professionella i hur dem strukturer och formar klassrumsmiljön och därmed får dess personliga attityder ett stort genomslag i hur eleverna blir inkluderade eller exkluderade.

” Många gånger kallas de för problembarn, men de är inga problembarn utan de får problem för att de är i en svårighet [...] Barn har inte svårigheter de är i svårigheter, och vi vet inte vad svårigheten är utan det är den vi ska försöka att hitta”/ Karin, speciallärare.

Diskussion

I vår studie vill vi få kunskap i hur de professionella på mellanstadiet arbetar med elever som har ett utagerande beteende, vilka strategier de använder sig av och om det finns attityder som påverkar både arbetssättet och i hur inkluderande eller exkluderande de är av målgruppen i den ordinarie undervisningen. Trots den starka reglering i form av skollag, läroplaner och annat som bestämmer strukturen i skolan och som de professionella måste förhålla sig till, har de professionella ett stort utrymme att undervisa utifrån deras personliga tyckande. Därav kan deras personliga attityder gentemot målgruppen styra undervisningen och bemötandet.

Vad är då ett utagerande beteende? Gemensamt för respondenterna var att ett utagerande beteende är ett beteende som förstör för andra men att det även förstör för elev själv, ett beteende som avviker från normen. Det kan vara alltifrån att eleven springer runt i klassrummet till att eleven söker konflikter och kränker andra med ord och handlingar. Samtidigt har vi genom den insamlade empirin kunna utläsa att det är högst individuellt när och hur ett beteende stämplas som avvikande och en av anledningarna till detta är den förståelse och kunskap som respondenter har om eleven. Flera respondenter menar att om man har vetskap om elevens svårigheter kan kraven och förväntningarna på eleven anpassas efter detta och ett

beteende som annars skulle anses som utagerande kan istället accepteras. Vi har även kunnat utläsa att de attityder som respondenterna har gentemot elever med utagerande beteende styr vilka strategier och arbetssätt de använder sig av samt hur deras inkludering kontra exkludering ser ut. De respondenter som tenderade att lägga ansvar på eleven själv för sitt utagerande beteende hade en mer exkluderande strategi och förespråkade i högre grad en till en undervisning, medan de respondenter som ansåg det fanns flera bidragande faktorer till elevens beteende hade en mer inkluderande strategi. Inkluderingen handlar inte om att inkludera en elev till varje pris, utan mer om att inkludera eleven efter dennes förutsättningar och låta eleven få en chans att glänsa och få visa sig duktig. På så sätt får eleven möjlighet att visa klasskompisarna en annan sida av sig själv.

Relationsbyggande verkar vara en viktig och stor del av respondenternas arbete med eleverna. Respondenterna menar att relationsbyggandet behövs för att skapa trygghet och förtroenden mellan dem. När respondenterna har lärt känna eleven och vet vad som triggar igång ett utagerande beteende hos eleven är det lättare att arbeta förebyggande för att förhindra att det uppstår situationer som triggar igång eleven. Beroende på vilken relation respondenten har till eleven är avgörande för vilka strategier som respondenterna använder sig av i mötet med eleven. En respondent uttryckte att hon använder sig av kroppskontakt för att lugna eleven, en annan väljer att ignorera elevens beteende och inte gå in i en konflikt när eleven är i affekt. Vidare beskriver respondenterna att det även är viktigt att bygga relationer till eleverna föräldrar för att tillsammans kunna arbeta mot samma håll för att skapa de bästa förutsättningarna för eleven. De respondenter som har ett mer exkluderande tänk visade en annan ingång till varför de ville skapa en relation till eleven, relationsbyggandet var mer med syftet att få eleven att följa uppsatta regler och därmed inte vara en störande.

På frågan om vad respondenterna tycker är viktigt i mötet med elever med utagerande beteende berättar flera av respondenterna att det är viktigt att bemöta eleven med lugn röst och att inte skrika eller gå in i konflikt med en elev som är i affekt. Flera respondenter berättar att skolan de arbetar på förespråkar ett lågaffektivt bemötande av elever med utagerande beteende. De flesta är eniga om att det sällan blir lyckat att bemöta eleven på samma sätt som eleven beter sig men samtidigt handlar det om vilken relation de har till eleven. En respondent uttrycker att det finns elever som blir provocerade av hon pratar för lugnt till eleven så det går inte överlag att bestämma sig för vilket bemötande som alltid är passande, utan det handlar mycket om hur eleven reagerar på bemötandet. En annan sak som respondenterna

pratade om var uppmuntran. De valde att uppmuntra eleven och fokusera på det som eleven gjort bra istället för att fokusera på elevens misslyckanden.

Studiens innebörd för socialt arbete och socialpedagogik

Elever med utagerande beteende är resurskrävande vilket ställer höga krav på de professionella i skolan. De måste göra individuella anpassningar och tydligt strukturera upp en förutsägbar skolmiljö, för att hjälpa eleverna i sitt agerande och beteende. Med utgångspunkt i det teoretiska ramverk och kunskap i hur avvikare skapas, så kan effekten av att stämplas som avvikare i denna ålder ha stora konsekvenser in i vuxenlivet. Stämpling som avvikande kan hänga med eleven under hela skoltiden och kan skada elevens självbild, vilket kan resultera i att eleven accepterar sin stämpling och tar på sig rollen som avvikande. Eleven kan därmed bli ännu mera exkluderad från gruppgemenskapen med sina klasskompisar. De professionella måste ta ansvar för att se till att detta inte sker, vilket flera av respondenterna är eniga om. Utifrån socialt arbete och ett socialpedagogiskt perspektiv är det av stor vikt att de professionella i skolan upplever att de har strategier att möta elever med utagerande beteende. Då det finns forskning som tyder på att det är betydelsefullt hur eleven bemöts av andra för elevens fortsatta utveckling och sociala interaktion i framtiden. Att få växa upp och få vara trygg i sin identitet, ha en god självkänsla och självförtroende och känna sig accepterad är en skyddsfaktor för elevens fortsatta utveckling (Socialstyrelsen 2018). Där har skolan ett stort ansvar att uppmuntra och skapa förutsättningar för alla elever att kunna känna sig lyckade i skolan samt att de ska möjligheten att skapa hållbara relationer samt att känna tillhörighet med andra elever.

Målgruppen 10–12 åringar har i nutida kontext genomgått ganska stora livsvillkorförändringar med i hur man ser på målgruppen och hur mycket de får ta del av utbudet av filmer, sociala medier, avancerade dataspel osv. Istället för att ha en mer barnroll har de nu en mer ungvuxenroll. Detta tillsammans med den identitetsutveckling som Eric H Eriksson pratar om och att en negativ krislösning i detta skede kan leda till att elever får en ständig känsla av underlägsenhet. Enligt skolverket (2010) ska skolan anpassa utbildningen efter målgruppens livsvillkor. Det finns fortfarande alldeles för många skolor idag som har en bristande förståelse för barn med sociala, känslomässiga och beteendemässiga problem. Många lärare känner en frustration och stress som är kopplat till beteendeproblematik i klassrummet (Green 2016).

I vår studie framkommer det att de professionella anser att elever med utagerande beteende är i stort behov av stöttning av vuxna i sitt skolarbete och i sin sociala interaktion med andra. De kräver ofta total uppmärksamhet och har svårt att vänta på sin tur vilket ställer krav

på de professionella i skolan. Kanske är det så att skolan har halkat efter och att skolan förslagsvis behöver uppdatera sina arbetsmetoder. Respondenterna hade en intressant reflektion runt detta och pratade om vad de kallade lustbarn och att det krävs en större skicklighet (än traditionell bänkundervisning), samt att det är mer resurskrävande att hålla elevers intresse uppe. En anledning kan vara, det stora utbytet av interaktionsspel som spelas från liten ålder på mobiltelefoner, Ipad, datorer och andra konsoler. Får man inte genast feedback eller kommer till nästa ”level” så tappar man intresset.

Att se eleven i sin helhet, i sitt sociala sammanhang, ha en förståelse för att beteenden och identitet skapas i relation till andra samt att målgruppens livsvillkor har ändrats, tror vi kan hjälpa de professionella i sitt dagliga arbete med att skapa de rätta förutsättningarna för elever med utagerande beteende.

Skolan behöver ha precis som med den pedagogiska kunskapsundervisningen en tydlig målsättning och kunskapsuppfyllelse när det kommer till elever i sitt sociala sammanhang. Vi tänker inte att det ska ligga på lärare, de är experter på den pedagogiska delen och att andra professioner i skolan kan ta hand om elever i sitt sociala sammanhang. Vad vi menar är att skolan även utbildar elever socialt och de delar som skoldagen redan innebär med raster, fria aktiviteter, äta i matsalen och annat, ses som en del av undervisningen med kunskapsmål. Vi vill se en mer modern undervisningsform som tillmötesgår elever i mer nutida kontext, där undervisningen även tillfredsställer de så kallade lustbarnen. För de allra flesta elever idag innebär det en relativt kort skoldag och sedan blir det fritidsverksamhet i skolans lokaler. Förslagsvis är att förlänga skoldagen och fritidsverksamheten blir en del av skoldagen på så sätt finns det andra professioner att tillgå som har ansvaret av eleverna i allt som sker utanför klassrummet. Skolan kan använda sig av de sociala aktiviteter som annars fritidsverksamheten står för med att dela upp dagen så att man varvar kunskapsundervisningen med sociala aktiviteter. Respondenterna var eniga om att raster och när elever förflyttar sig själva på skolan var ett moment som ofta går fel för gruppen elever med utagerande beteende. Vi tror att om elever får mer stöttning i det sociala kan man lära ut värden, att alla är lika viktiga, solidaritet, gruppgemenskap och kanske skapar detta en större trygghet för alla elever. Vilket vi tror kan underlätta undervisningen. I den tidigare forskningen visar det att den allmänna diskursen i hur inkluderande eller exkluderande man är gentemot elever med utagerande beteende grundar sig i politiska beslut. Vi vet att det finns en politisk diskussion huruvida man ska bryta trenden med dåliga skolresultat och att det är generellt stökigare på skolor. Ge skolorna ett större ansvar gällande det sociala och se skolan mer som en fostrande institution,

för som det ser ut nu så träffar personalen i skolan eleverna mer än föräldrarna. Vi avslutar med ett citat från en respondent:

”De här åren när vi formar de här människorna är så viktiga, vi träffar dessa barn mer i vaket tillstånd än vad föräldrarna gör. Det är en ynnest att få låna dessa barn varje dag, jag är tacksam att kunna få vara med på den resan och att försöka bygga broar och fixa fjärilsvingar”/ Maria, förstelärare.

Förslag till vidare forskning

Det vore intressant att få ta del av vad elever med utagerande beteende själva anser om sin skolsituation och hur de upplever att de blir bemöta av de professionella i skolan. Samt om de anser att de strategier som har använts i arbetet kring dem har varit till stöd för dem. Detta anser vi kan öka förståelsen hos de professionella i skolan kring elever med utagerande beteende.

Litteraturförteckning

- Aspelin, Jonas (2003). *Zlatan, Caligula och ordningen i skolan. En interaktionistisk analys*. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, Jarl (2016). *Rapporter och uppsatser*. (3., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. (2016). Stockholm: BRIS
- Becker, Howard S. (2006). *Utanför. Avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv förlag
- Bruhn, Anders & Källström, Åsa (red.) (2018). *Relationer i socialt arbete: i gränslandet mellan profession och person*. Första upplagan Stockholm: Liber
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2 uppl. Malmö: Liber
- Eriksson, H Erik (1977). *Barnet och samhället*. Stockholm: Natur och kultur
- Farmer, Thomas. Reinke, Wendy. & Brooks, Debbie. (2014). Managing classrooms and challenging behavior: Theoretical considerations and critical issues. *Journal of Emotional and Behavioural Disorders*, Vol. 22(2), s. 67-73. DOI: 10.1177/1063426614522693
- Gidlund, Ulrika (2018). Teachers' attitudes towards including students with emotional and behavioural difficulties in mainstream school [Elektronisk resurs] A systematic research synthesis. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 17:2, 45-63 Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-32747>
- Greene, Ross W. (2016). *Vilse i skolan: hur kan vi hjälpa barn med beteendeproblem att hitta rätt*. 3. [rev.] uppl. Lund: studentlitteratur
- Henricsson, Elisabeth (2007). Kämpar och bekymrade: Om hur kommunikationsmönster i förskola och skola inleds, vidmakthålls och kan brytas. *Locus* 1-2 07, s. 34–46.
- Hilte, Mats (1996). *Avvikande beteende: en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur
- Hjörne, Eva & Säljö, Roger (2014). Defining student diversity: categorizing and processes of marginalization in Swedish schools, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 19:3, s. 251-265. DOI: 10.1080/13632752.2014.883781

- Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2011). *Utvecklingspsykologi*. 3., rev. utg. Stockholm: Natur och kultur
- Johansson, Björn & Hellfeldt, Karin (2018). I Bruhn, Anders & Källström, Åsa (red.) *Relationer i socialt arbete: i gränslandet mellan profession och person*. Första upplagan Stockholm: Liber s. 168–183
- Kadesjö, Björn (2010). *Barn som utmanar: barn med ADHD och andra beteendeproblem*. Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgänglig på Internet:
<http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17951/2010-3-6.pdf>
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Langager, Soren (2014). Children and youth in behavioural and emotional difficulties, skyrocketing diagnosis and inclusion/exclusion processes in school tendencies in Denmark. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 19:3, s. 284-295.
 doi:10.1080/13632752.2014.883785
- Langager, Søren (2014). Children and youth in behavioural and emotional difficulties, skyrocketing diagnosis and inclusion/exclusion processes in school tendencies in Denmark, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 19:3, 284-295, DOI: 10.1080/13632752.2014.883785
- Larsson, Sam (2005). Kvalitativ metod - en introduktion. I Larsson, Sam, Lilja, Johan & Mannheimer, Katarina. (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur s. 91–128
- Matson, Inga-Lill (2007). *En skola för eller med alla: en kommuns arbete för att nå sina mål*. Licentiatavhandling Stockholm: Lärarhögskolan, 2007.
- Månsson, Sven-Axel (2013). Interaktionistiska perspektiv på studiet av sociala problem - processer, karriärer och vändpunkter. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. 2 omarb. Utg. Stockholm: Natur och kultur
- Nash, Poppy. & Schlösser, Annette (2015). Working with schools in identifying and overcoming emotional barriers to learning, *Educational Studies*, 41:1-2, s. 143-155.
 DOI: 10.1080/03055698.2014.955738

- Nash, Poppy. Schlösser, Annette. & Scarr, Tanya (2016). Teachers' perceptions of disruptive behaviour in schools: a psychological perspective, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 21:2, s. 167-180. DOI: 10.1080/13632752.2015.1054670
- Salamancadeklarationen och Salamanca +10. (2006). [Stockholm]: Svenska Uneskorådet.
Tillgänglig på Internet:
<http://web.archive.org/web/20070629185651/http://www.unesco-sweden.org/informationsmaterial/pdf/Salamanca%2007.pdf>
- Samuelsson, Marcus (2008). *Störande elever korrigerande lärare: om regler, förväntningar och lärares åtgärder mot störande flickor och pojkar i klassrummet*. Diss. Linköping: Linköpings universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-10589>
- Samuelsson, Marcus (2019). Att hantera vardagsnära utmaningar mot ett socialt system [Elektronisk resurs] Ur blivande slöjdlärares perspektiv. *Nordic Studies in Education*. 9:3. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-161436>
- Sandin, Bengt (2003). Barndomens omvandling – från särart till likart. I Sandin, B. & Halldén, G. (reds.) *Barnens bästa – en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion s. 221–240
- SFS 2010:800. *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Skolverket (2010). *Barndomens förändrade villkor. Förutsättningar för barns lärande i en ny tid*. Stockholm: skolverket.
- Skopalova, Jitka (2010). “Social deviations, labelling and normality” *Human affairs*. Nr 4, s. 327–337. DOI: 10.2478/v10023-010-0034-8
- Trost, Jan & Levin, Irene (2004). *Att förstå vardagen: med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. 3 [rev. och utök.] uppl. Lund: studentlitteratur
- Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Westerlund, Jenny (2017). *Barn av vår tid: ett nytt sätt att förstå och möta barn med problemskapande beteende i skolan*. Uppl.1. Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet: Elanders Gotab.

Bilagor

Intervjuguide

Intervjuguide

Allmänna frågor:

1. Är du man eller kvinna?
2. Vad har du för utbildning?
3. Hur lång erfarenhet har du?
4. Hur länge har du jobbat på ditt nuvarande jobb?
5. Vad är du anställd som?

Teman:

- **Vad definierar de professionella som ett utagerande beteendeproblem?**
  1. Vad ser du som ett utagerande beteendeproblem?
  2. Vilka beteenden tycker du är störande på lektionerna? - Kan du ge ett exempel?
- **Vilka strategier använder de professionella i det dagliga arbetet med elever med ett utagerande beteende?**
  1. Vad har du för strategier för att ändra elevens beteende i den beskrivna situationen?
  2. Vad har du för redskap till ditt förfogande för att lösa situationen?
  3. Vad finns det för stöd från skolans ledning i hur man bemöter elever med utagerande beteendeproblem, kan du ge ett exempel?
  4. Vad saknas enligt dig för resurser och kunskaper på din skola?
- **Vad anser de professionella är viktigt i mötet med elever som uppvisar ett utagerande beteendeproblem?**
  1. Vad är viktigt för dig i mötet med dessa elever?
  2. Anser du att det finns faktorer i skolan som bidrar till elevens utagerade beteendeproblem? Exempel?
  3. Märker du skillnad i elevers utagerande beteendeproblematik beroende på hur du bemöter eleven, kan du ge ett exempel?
  4. Anser du att pedagogernas syn på dessa elever skiljer sig från synen på andra elever utan beteendeproblematik. På vilket sätt?

Informationsbrev

Institutionen för individ och samhälle

Informationsbrev

Hej

Vi heter Tina Tuovila och Sara Jarsén och vi studerar sista terminen på socialpedagogiska programmet på Högskolan Väst på institutionen individ och samhälle.

Under vårterminen kommer vi att skriva en C-uppsats där vi vill undersöka, vilka strategier de professionella i skolan använder sig av i mötet med elever med utagerande beteenden.

Att medverka i studien är helt frivilligt och den medverkande kommer förbli anonym och konfidentialitet utlovas.

Uppgifterna som kommer fram i studien kommer endast att användas till att färdigställa vår c-uppsats. Efter ett godkänt resultat av c-uppsatsen kommer all information om deltagarna samt ljudinspelningar och eventuella bildinspelningar kommer att raderas.

Medverkandet i studien är frivilligt och den medverkande kan välja att avbryta sitt deltagande när som helst utan att behöva förklara varför. Intervjuerna kommer att spelas in med ljud för att sedan kunna transkriberas, med tanke på att fysiska möten kanske inte är genomförbart på grund av Corona-situationen så kan det bli aktuellt med video-möten och då kommer det även spelas in med bild.

Om du har några frågor angående studien så kontakta gärna oss:

christina.tuovila@student.hv.se   sara.jarsen@student.hv.se   eller   vår   handledare
annika.theodorsson@hv.se

Med vänlig hälsning

Tina Tuovila och Sara Jarsén

Samtyckesblankett

Samtycke till att delta i studien

Jag intygar härmed att jag läst igenom informationsbrevet och samtycker till att delta i denna studie.

Jag är medveten om att jag när som helst kan dra tillbaka mitt deltagande och att det innebär att de uppgifter jag lämnat kommer att raderas och inte användas vidare.

Telefonnummer:

Namn:

Underskrift:

Mejl till rektorer

Vi är två studenter som läser sista terminen på socialpedagogiska programmet på Högskolan Väst i Trollhättan. Vi håller på med ett examensarbete kring pedagogers strategier och bemötande av barn med beteendeproblematik i skolan. Vi vill gärna komma i kontakt med och genomföra intervjuer med lärare och resurspersonal i årskurs 4–6. Vi undrar om du kan vara oss behjälplig med att förmedla detta till din personal?

Intervjuerna kommer att spelas in med ljud för att sedan kunna transkriberas. Med tanke på att fysiska möten kanske inte är genomförbart på grund av Corona-situationen så kan det bli aktuellt med video-möten och då kommer det även spelas in med bild. Vi räknar med cirka 30–60 minuter per intervju. Vi planerar att genomföra intervjuerna under veckorna 16, 17 och eventuellt under vecka 18.

Vi är tacksamma om du kan vara behjälplig med att vi kommer i kontakt med lämplig personal.

Om du/ ni har några frågor angående studien så kontakta gärna oss så berättar vi mer:

christina.tuovila@student.hv.se eller sara.jarsen@student.hv.se

Med vänlig hälsning

Tina Tuovila och Sara Jarsén